СЕСТРИНСТВО

Часопис за медицинске сестре – техничаре

Година 18 • Број 62 • Београд, јануар-март 2020. • YU ISSN 1451-7590

СРБИЈА ПРОТИВ РАКА

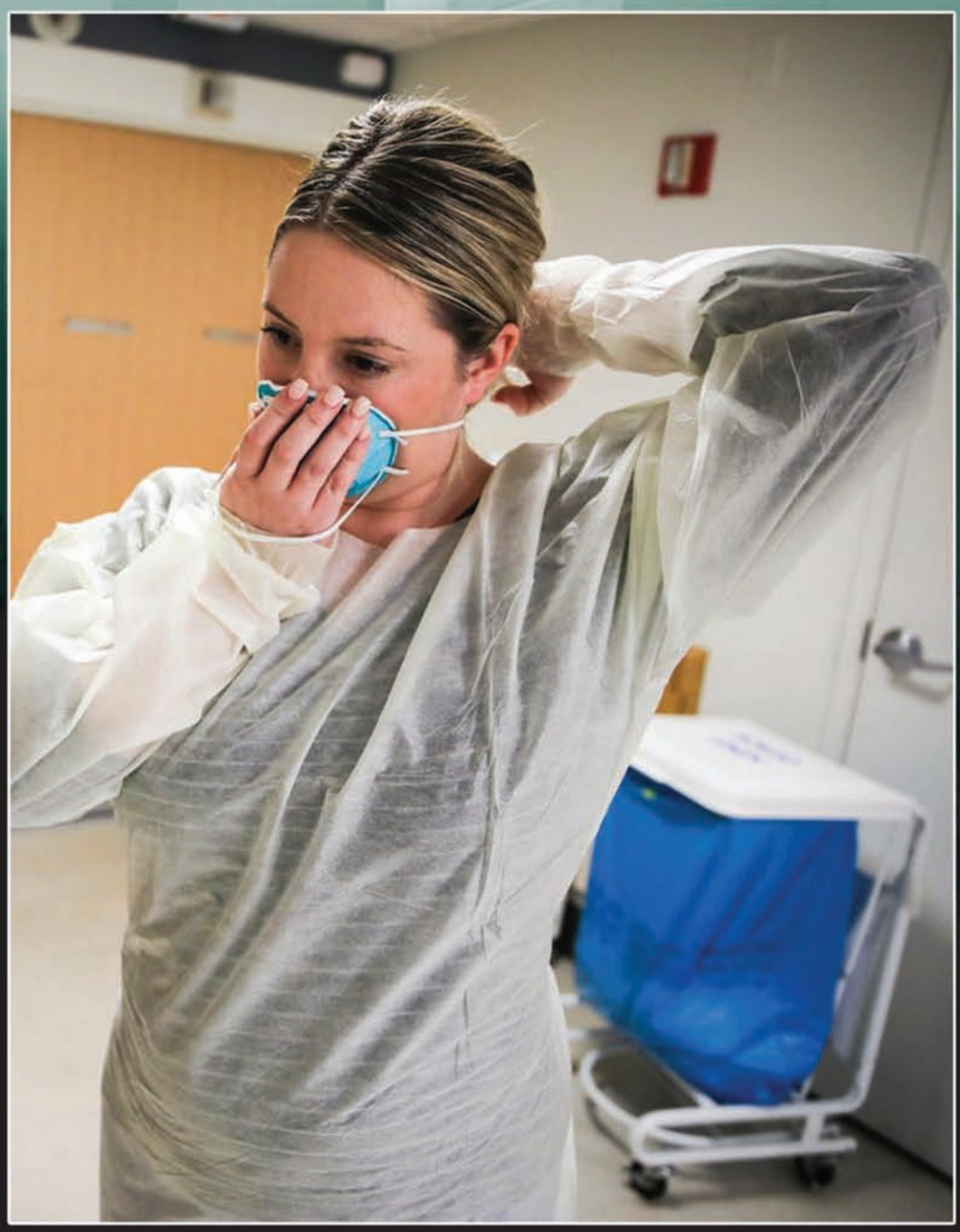

Сестре на првој линији фронта одбране од вируса корона

СЕСТРИНСТВО

Информативно-стручни часопис
УМСТ, КЦС, „Сестринство“
Број 62, јануар-март 2020. године

Адреса: КЦС „Сестринство“
ул. Пастерова бр. 2, 11000 Београд
Тел: 011/26 43 025, 064/643 7778
Факс: 011/ 3615 805
E-mail: umstkcs.sestrinstvo@gmail.com
umstkcs.sestrinstvo@mts.rs
(ERSTE banka), ПИБ број 103245461
Сајт: http//sestrinstvo.rs

Издавач
УМСТ, КЦС, „Сестринство“

За издавача
Председник УМСТ, КЦС, „Сестринство“
Марија Галић

Главни и одговорни уредник
Добрила Пејовић

Уредништво
Биљана Ковачевић,
Љиљана Стаменковић
Јованка Вучковић
Сузана Богдановић
Олга Симић
Ивана Стојковић
Зорица Милошевић
Слађана Басара
Љиљана Ракић

Преводиоци
Ивана Нешић
Александра Букумировић
Данијела Ивковић
Маја Хеми Мраковић

Спољни сарадник-новинар
Душанка Еркман

Припрема и штампа
LICEJ, Београд,
Браће Јерковић 69,
Тел/факс 011/2460-426
iklicej@yahoo.com
Уредник и редактор
Станоје Јовановић
Ликовни уредник
мр Небојша Кујунџић
Лектор
Мила Барјактаревић

Тираж: 800 примерака

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
614.253.5

ISSN 1451-7599 Сестринство
COBISS.SR-ID 111363596

Сестринство: часопис за медицинске сестре / Година 18. бр 62. (јануар-март 2020). – Београд: УМСТ КЦС „Сестринство“. Излази тромесечно.

Од вариоле вере до вируса корона

СЕСТРЕ НА ПРВОЈ ЛИНИЈИ ФРОНТА

На уводним странама овог броја „Сестринства“ изостали су очекивани прилози о овогодишњим добитницима Награде „Душица Спасић“, коју сваког 23. марта традиционално додељују наше удружење и часопис „Вива“. Разлог је познат. Пандемија изазвана коронавирусом, која не признаје границе, са мањим или већим интензитетом незаустављиво се шири планетом са катастрофалним последицама и суморним прогнозама. Није заобишла ни нашу земљу. Свакодневно забринуто ишчекујемо бројке о тестираним, зараженим, хоспитализованим и излеченим особама. Нажалост, и о смртним исходима. У исти мах, сведоци смо огромних напора и мера државних органа, здравственог система и целокупног друштва да се тој пошасти организовано, стручно и дисциплиновано стане на пут. Уз одговорност и солидарност сваког од нас, битка ће, без сумње, с мање или више последица, бити успешна.

А дотле? Престижна награда с именом наше хероине из Ресника, чији се млади живот угасио негујући оболелог од вариоле вере, биће накнадно додељена двема сестрама из Клиничког центра Србије и других здравствених установа наше земље које су највећи део радног века провеле крај болесничких постеља. Биће то скромно признање прегаоцима из строја најбројнијег и најхуманијег дела нашег здравственог система за потпуну посвећеност и оданост професији, на којима, уз стручност лекара, лежи најнепосреднија брига о свеукупној нези пацијената. И да се послужимо речима сестринске песме: Сестре су нешто друго! Јунакиње наших дана. Са великим С!

Душица Спасић је симбол сестара времена прошлог и суочавања с ћудима опаке епидемије. Данашње сестре су симбол овог времена и хватања укоштац са епидемијом нашег доба. И тада и сада сестре су, војнички речено, на првој линији фронта. И тада и сада битка је била и биће добијена. Суштина је у томе што за разлику од прошлог времена друштво све више схвата и поштује њихову величину, храброст и жртву. Верујемо не само у време епидемија.

С. Јовановић

УОВОМБРОЈУ

6

Извештај о учешћу на International Conference on the History of Nursing у Фиренци

БИТИ ДЕО ИСТОРИЈЕ ЗНАЧАЈАН ЈЕ КОРАК КА БУДУЋНОСТИ

7

У сурет значајном јубилеју

СТО ГОДИНА ПРВЕ МЕДИЦИНСКЕ ШКОЛЕ У СРБИЈИ

У спомен на Десанку Ђурановић

ЖИВОТ ПОСВЕЋЕН СЕСТРИНСТВУ

СТРУЧНИ РАДОВИ 14-30

10

БРОЈ АКРЕДИТОВАНИХ И ОДРЖАНИХ СТРУЧНИХ САСТАНАКА, КУРСЕВА, СИМПОЗИЈУМА

Јануар – децембар 2019. година

Месец	Бр.стру.сас. курсе. симпози.,конгрес	Бр.учесника у КЦС	Бр.учесни.на клиник.	Бр.учесни. у Србији	Бр. учесни. у БГ	Он лајн	УКУПНО
јануар	4	3/99	1/187	-	-	-	**286**
фебруар	6	3/176	3/537	-	-	-	**713**
март	22	8/375	4/305	10/1438	-	24	**2142**
април	16	11/1101	4/464	-	1/17	23	**1605**
мај	16	6/725	-	10/1034	-	20	**1779**
јуни	7	7/1012	-	-		-	**1012**
јули	2	2/91	-	-	-	-	**91**
август	12	2/100	-	10/550	-	-	**650**
септембар	5	4/146	-	-	1/1358	-	**1504**
октобар	2	1/50	1/50	-	-	62	**162**
новембар	4	4/658	-	-	-	-	**658**
децембар	8	6/659	2/133	-	-	-	**792**
УКУПНО	**102**	**57/5192**	**13/1676**	**30/3022**	**2/1375**	**129**	**11.394**

Број акредитованих стручних састанака, курсева у 2019. години

Време акредитације	Број стручних састанака	Број курсева	Број конгреса, симпозијума	Број семинара	ОН ЛАЈН
Јануарска акредитација	8	9	1	-	1
Априлска акредитација	-	-	-	-	-
Јулска акредитација	1	-	-	-	-
Октобарска акредитација	17	-	-	-	-
УКУПНО	**26**	**9**	**1**	**-**	**1**

Удружење медицинских сестара – техничара Клиничког центра Србије „Сестринство“

ПЛАН ЗНАЧАЈНИХ АКТИВНОСТИ

Због примене мера заштите за спречавање ширења вируса корона могућа су одлагања или отказивања појединих садржаја и догађаја

- ДОДЕЛА НАГРАДЕ „ДУШИЦА СПАСИЋ“ – **23. 3. 2020**. година – одложено
- 12. МАЈ – ПРОСЛАВА МЕЂУНАРОДНОГ ДАНА СЕСТАРА – *свечана а*кадемија, 12. 5. 2020. године.

Тема за 2020. годину – **НЕГОМ ДО ЗДРАВЉА**

- Додела Награде „Добрила Пејовић“, 23. септембар 2020. године – Београд.
- Курсеви, стручни састанци по већ утврђеном календару у КЦС, Београду и градовима Републике Србије.
- ON LINE едукација.

- Објављивање часописа „Сестринство“ – четири пута годишње.
- Стално ажурирање сајта.
- Учешће и финансирање чланова Удружења за одлазак на стручне скупове које организују друга удружења, искључиво са радовима.
- Финансијска помоћ у плаћању школарине – основне студије и специјализација.

ПЛАН СТРУЧНИХ САСТАНАКА У ЗЕМЉИ И ИНОСТРАНСТВУ

ICN 2021– светски конгрес сестара АБУ ДАБИ,УЈЕДИЊЕНИ АРАПСКИ ЕМИРАТИ Припремајте се на време

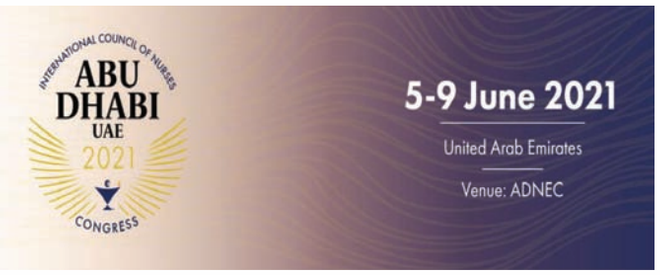

СТУДИЈСКА ПУТОВАЊА

- Курсеви, стручни састанци по већ утврђеном календару у КЦС, Београду и градовима Републике Србије.
- Учешће медицинских сестара на конгресима, симпозијумима других удружења и у организацији лекарских удружења – у оквиру њих предвиђене сестринске сесије.

У ЗЕМЉИ

УДРУЖЕЊЕ МЕДИЦИНСКИХ СЕСТАРА – ТЕХНИЧАРА И БАБИЦА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

- XVIII СИМПОЗИЈУМ УМСТБС, 13. 5. – 17. 5. 2020. године, Врњачка Бања, Хотел „Бреза“. СВЕЧАНА АКАДЕМИЈА ПОВОДОМ МЕЂУНАРОДНОГ ДАНА СЕСТАРА И БАБИЦА, 16. мај 2020. године.
- СИМПОЗИЈУМ ГЛАВНИХ СЕСТАРА, БАБИЦА, СЕСТАРА И БАБИЦА ИЗ ПРАКСЕ И ПРОФЕСОРА ЗДРАВСТВЕНЕ НЕГЕ, 25.11. – 29. 11. 2020. године, Тара, Хотел „Оморика“.
- 34. СИМПОЗИЈУМ МЕДИЦИНСКИХ СЕСТАРА – ТЕХНИЧАРА ОНКОЛОШКИХ ИНСТИТУЦИЈА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, новембар 2020. године.
- ДРУГИ СИМПОЗИЈУМ СЕСТАРА У ГЕРИЈАТРИЈИ – ДАН СТАРИХ, 1. 10. 2020. године.

УНИЈА УДРУЖЕЊА МЕДИЦИНСКИХ СЕСТАРА И ЗДРАВСТВЕНИХ ТЕХНИЧАРА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

СЕСТРИНСКИ СМЕДЕРЕВСКИ ДАНИ, 3–4. априла 2020. године

Обележавање Светског дана здравља у организацији чланица Уније удружења и Удружења медицинских сестара, техничара и бабица подунавског округа – Смедерево – 7. априла 2020. године.

КМЕ – предавање са писменим решавањем теста.

СИМПОЗИЈУМИ – КОНГРЕСИ

Комплекс Емровића рај, Нови Пазар, 28. – 31. 5. 2020. године.

Трећи симпозијум Уније удружења, 4–6. 9. 2020. године, Сокобања.

Четврти симпозијум Удружења сестара и здравствених техничара Србије у неурологији, 4–8. 11. 2020. године, Тара, Хотел „Оморика“.

Четврти конгрес Уније

СТУДИЈСКО ПУТОВАЊЕ

ИЗРАЕЛ, 16. – 23. 5. 2020. године.

УЧЕШЋЕ НА СТРУЧНИМ СКУПОВИМА

Учешће на организованим симпозијумима и конгресима стручних асоцијација Републике Србије.

- СТУДИЈСКО ПУТОВАЊЕ БЕОГРАД –- СОФИЈА – ИСТАНБУЛ – БЕОГРАД, септембар 2020. године.

Удружење медицинских сестара, техничара и бабица Републике Српске

ЧЕТВРТИ КОНГРЕС и XVIII Симпозијум UMSTIB RS са међународним учешћем

„И учити треба научити“

4–7. јун 2020. године, Бања Лука

У СВЕТУ

February 13 - 14, 2020, London, United Kingdom

VI. International nursing conference

March 09-10, 2020 Rome | Italy ,

49th Global Nursing & Healthcare Conference

Theme: Explore latest innovations in Nursing and Health care

March 26-27, 2020 Abu Dhabi, UAE

2nd International Conference on Medicine, Nursing and Healthcare

Theme: New Technologies and Practical Approaches in Medicine, Nursing Healthcare

April 01-02, 2020 Paris | France ,

51st International Conference on Advanced Nursing Research

Theme: Accelerating Innovations in Nursing Research

Симпозијум Удружења здравствених радника „Медицинар“, Брчко, БиХ, март 2020. године.

Организација посете здравственим установама, Охрид, Северна Македонија септембар – октобар 2020. године.

APRIL 15 - 16, 2020

VII International Nursing Conference , Barcelona, Spain

May 11-12, 2020 | Vienna, Austria,

50th World Congress on Advanced Nursing Research

Theme: Improving Healthcare Value by Unlocking Innovations in Nursing

MAY 11 - 12, 2020 Istanbul, Turkey

VIII. International Nursing Conference

May 18-19, 2020 Berlin, Germany

26th World Nursing Healthcare Conference

Theme: Nursing is Future

Jun 09-11,2020 at Budapest, Hungary

10th WORLD CONGRESS ON ADVANCED NURSING EDUCATION & HEALTHCARE

July 20 - 21, 2020 Paris, France

X. International Nursing Conference

September 10 - 11, 2020 Tokyo, Japan

XII. International Nursing Conference

September 17 - 18, 2020 Zürich, Switzerland

II. International Nursing Conference

Извештај о учешћу на International Conference on the History of Nursing у Фиренци

БИТИ ДЕО ИСТОРИЈЕ ЗНАЧАЈАН ЈЕ КОРАК КА БУДУЋНОСТИ

Интернационална конференција о историјату сестринства одржана је од 13. до 15. фебруара у Фиренци, Италија, у организацији EAHN (European Association for the history of nursing) – европског удружења које се бави историјатом сестринства. Конференција је свечано отворена у Palazzo Vecchio – Велелепној палати. Предавања су одржана у згради Образовног центра „Il Fuligno“, у којој је некад био женски самостан (15. век), а касније је имао своје трансформације, које су видљиве на фрескама у различитим салама овог здања.

Конференцији су присуствовале Марија Галић, председница УМСТ КЦС „Сестринство“ и Данијела Сладовић. Циљ нашег учешћа на овом скупу био је да се приближимо и упознамо са активностима овог европског удружења, разменимо искуства и остваримо контакте како бисмо постале део европске сестринске историје будући да се наше удружење од самог оснивања приоритетно бави овом тематиком. За три дана активне партиципације упознале смо Christine Hallett, претходну председницу Удружења, те председавајућу Ann La Torre. Након разговора и размене мишљења, искуства и емоција о историјату сестринства, успеле смо да остваримо интеграцију у то удружење, што ће бити остварено наредне године на скупштини Удружења.

Колегинице из различитих земаља представљале су своје историјске догађаје из области сестринства путем предавања и постер-презентација. Сесије су одржаване упоредо у три различите сале. Излагачи су представљали своје хероине и историјске догађаје. Након сваке сесије велика пажња бивала је посвећена размени искустава.

Богатије за још једно искуство, можемо закључити да мало значаја придајемо историји. Заборављамо све оно што је било пре нас, о нашим хероинама не пишемо довољно.... Конференција и контакт са европском асоцијацијом само су потврда да УМСТ КЦС „Сестринство“ објављивањем књиге „Историја сестринстава у Србији“ на српском и енглеском језику, организацијом континуираних међународних конгреса са овом тематиком негује дух сестринства, оставља траг за све оно што је било и што ће бити, полазећи од премисе: бити део историје значајан је корак ка будућности.

Dear Danijela,

personally, and on behalf of the members of the EAHN Committee, we would like to welcome you as a part of the European Association fro the History of Nursing.

You will be officially inserted during the next annual meeting to which you are sent to participate in order to introduce yourself and tell everyone about your activities.

At the moment we are not able to tell you the exact date and place, but you will be informed as soon as possible.

Thanking you for your participation, we would like to express our happiness to have you with us.

Best regards

Anna La Torre

Уместо закључка: успешан рад, али и успешан обилазак града у коме се родила Флоренс Најтингејл. Фиренца одише историјом док ходате њеним улицама.

Данијела Сладовић
Марија Галић

У сурет значајном јубилеју

СТО ГОДИНА ПРВЕ МЕДИЦИНСКЕ ШКОЛЕ У СРБИЈИ

Београд ће 28. октобра 2021. године прославити сто година постављања камена темељца за изградњу прве школе за медицинске сестре на Балкану

Ретки су код нас јубилеји којима се слави сто година од почетка рада неке просветне установе. Управо таквим јубилејом може се похвалити наша прва медицинска школа – Нудиљска школа у Делиградској улици у Београду. Пре сто година, 28. октобра 1921, постављен је камен темељац школе за медицинске сестре, прве те врсте на Балкану.

Свечаности су присуствовали представници Црвеног крста Краљевине СХС, новоформираног Министарства здравља Краљевине, Америчанске мисије др Ридера, чланови бројних удружења и хуманитарних организација, те представници београдских општина и многобројни грађани. Свечани, пригодни говор о потреби градње такве школе „за читаву Краљевину“ одржао је др Милош Борисављевић, председник Српског Црвеног крста и „Одбора за подизање Нудиљске школе“ у Београду.

Градњи те школе претходиле су многобројне активности не само Друштва Црвеног крста и новоформираног Министарства здравља Краљевине већ и представника санитетске службе и утицајних људи у новоформираној држави. У тим активностима посебно место припада Америчанској мисији др Ридера. Због значаја који је имала та мисија за Србију, посебно за стручно оспособљавање наших кадрова, дужни смо да поближе проговоримо о самом др Ридеру и његовој мисији.

Извршни одбор Нудиљске школе (сдесна на лево: „др Р. Ридер, др Чеда Ђурђевић, мис Њутнова, др Ал. Стојковић, др Кујунџић”)

Мисија др Ридера с племенитим циљем: збрињавање ратне сирочади и образовање кадра

Од свих савезничких доброчинитеља Мисија др Ридера последња је дошла у Србију, и то у послератном периоду. Док су се друге савезничке санитетске мисије одазвале позиву Српске владе због сузбијања епидемије пегавог тифуса 1914–1915. године, Мисија др Ридера дошла је самоиницијативно, негде крајем 1919, или почетком 1920. године, након окончања рата, како би Србији помогла у збрињавању великог броја ратне сирочади (рачунало се чак да у Србији има и до 50.000 незбринуте деце којима је била неопходна хуманитарна помоћ).

Др Ридер био је хуманитарац: понудио је стручну и економску помоћ да се збрине велики број социјално угрожене деце без родитеља. Намеравао је да то уради с припадницима своје мисије у отвореним здравственим средиштима (здравственим станицама), које би распоредио по Србији и уз помоћ домаћег санитетског кадра.

Проблем је, међутим, био што Србија готово није имала школоване људе које би му ставила на располагање. Оно мало болничарског кадра који је пред балканске ратове похађао курсеве Црвеног крста или Кола српских сестара (у трајању од 15 или месец дана обуке), већ је било исцрпљено, или је нестало у вихору рата. Отуда др Ридеру није остало друго већ да, опет уз помоћ Српске владе, представника цивилних и војних власти, угледних појединаца и представника појединих друштава и удружења, покуша да у кратком року, колико-толико оспособи одређени број болничара на које би пала та задаћа.

У мојој књизи: **Историја сестринства у Србији – од манастирских болница до краја Другог светског рата**, у издању УМСТ КЦС „Сестринство“, детаљно је описан комплетан рад Америчанске мисије др Ридера. У овом тексту фокусирам се само на део посвећен оспособљавању наших првих послератних болничарки за рад у здравственим установама и за „рад у народу...“. И управо се др Ридер са својом мисијом здушно прихватио тог сложеног задатка.

Прво је у Бајиној Башти, уз помоћ Српског Црвеног крста, већ 1919. године основао „Школу за чуварице здравља“, која је трајала шест месеци. Циљ је био да се оспособе српски болничари за рад у миру како би надоместили кадар Мисије др Ридера када после две године напусти Србију (да наши болничари раде у здравственим средиштима – здравственим станицама у унутрашњости Србије). Овом прегнућу др Ридера и његове мисије, поред Српског Црвеног крста, несебичну помоћ пружила је и локална заједница Бајине Баште.

Срећна околност за задаћу те мисије била је чињеница што је у Бајиној Башти већ радила једна изузетна личност – велика хуманитарка гђа Евелин Хаверфилд. Она је још у току рата и непосредно након његовог завршетка развила хуманитарни и здравствено-васпитни рад у народу. Уважена енглеска аристократкиња већ је везала свој живот за људе из те мале, сиромашне српске варошице у настојању да им несебично помогне (толико несебично да је жртвовала свој аристократски положај и новац како би докраја испунила своју мисију и остала с тим поштеним и сиромашним људима до краја живота)!

Од Бајине Баште, преко Ваљева, до Београда

У Школи за чуварице здравља у Бајиној Башти успешно су одржана два курса (не поседујемо податке с колико полазница). Др Ридер је стално инсистирао да се курс подигне на виши ниво и продужи бар на годину дана и да Црвени крст преузме улогу његове мисије и настави са оспособљавањем болничарки за рад у миру. Са своје стране, пак, локална заједница и Црвени крст су теже прихватали ту одговорност. Посебно се инсистирало да таква школа остане у тако малом месту каква је тада била Бајина Башта. На крају је уследио предлог да Црвени крст преузме своје обавезе око финансирања, уз садејство Санитетског одсека при Министарству здравља , с тим да се Школа за чуварице здравља пребаци у веће, среско место – у Ваљево и да се школовање „чуварица...“ подигне на годину дана. Др Ридер се сложио с предлозима и обећао да ће његова мисија и даље новчано помагати Школи у новим условима.

Док је подносио извештај Саветодавном одбору Црвеног крста у Београду о Школи за чуварице здравља у Бајиној Башти и предстојећим активностима око пресељења Школе у Ваљево, те о жељи да се та школа подигне на виши ниво, др Ридер је прочитао писмо које су му упутили лекари Женске и Дечје болнице из Београда. Молили су га да његова мисија организује исти такав течај, тј. школу за болничарке у њиховој средини „с обзиром на то што је таква школа преко потребна нашој болници...“.

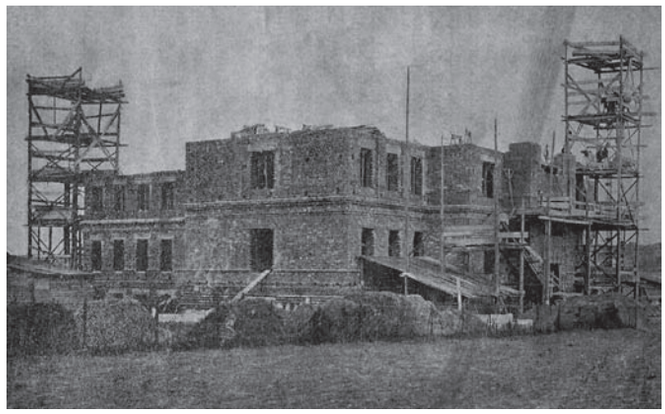

Дом за нудиље на дан 20. јуна, 1922.

Сви чланови Одбора подржали су идеју женских лекара, тим пре што у Београду није постојала таква школа. Уосталом, сви су били свесни да идеја о образовању тог кадра „одавно тиња по нашим болницама, у Српском лекарском друштву, код многих филантропских удружења, па и у самом крилу Српског Црвеног крста“, писао је др Кујунџић.

У општем расположењу око оснивања будуће школе у Београду огласио се др Борисављевић, председник Српског Црвеног крста, и предложио: *А зашто онда да се не подигне један дом за стручно образовање болничарки за целу краљевину?“* И то образложио: *Данас наш Црвени Крст располаже са далеко већим новчаним средствима, него пре рата, благодарећи дарежљивости културне Европе и Крајњега Истока – Јапана, а сви знамо да је једна таква Школа Београду преко потребна.*

На динар Српског Црвеног крста Американци дају свој динар

Због искуства у минулом рату и доприноса школованих милосрдних и медицинских сестара из савезничких мисија у заустављању велике епидемије пегавца у Србији, нико није био против такве иницијативе. Напротив. Сви су одушевљено прихватили предлог председника Главног одбора. Пошто се др Ридер уверио да је Српски Црвени крст спреман да материјално учествује у финансирању једног таквог подухвата, устао је и рекао: *На сваки динар Српског Црвеног крста, даћу динар Америчанске мисије*, што су сви присутни с одушевљењем поздравили.

Српски Црвени крст је дао 500.000 динара; толико је дала и Америчанска мисија др Ридера, а придружило се и новоформирано Министарство здравља са истим износом (Из архивских материјала о стварању прве школе за медицинске сестре на Балкану видимо да предрачун од 2.900.000 динара није био реалан, па, како је градња школе у Делиградској улици одми-

Мис Енид Њутн, прва директорка Нудиљске школе у Београду.

цала, и Црвени крст Србије и Америчанска мисија др Ридера дуплирали су своје суме: др Ридер је два пута одлазио у Америку да прикупи додатна средства како би успешно пратио улагања Црвеног крста Србије.

Док се подизала нова зграда за сестре нудиље, настава за прве ученице одвијала се у привременим просторијама у Улици Краља Милана 59 и закупљеним просторијама у Бирчаниновој улици. Било је

Школа за нудиље у Београду,1927. (првобитни изглед, пре бомбардовања)

Предлог

СПОМЕН-ПЛОЧЕ СА ИМЕНИМА ЗАСЛУЖНИХ

Двадесет осмог октобра 2021. године навршава сто година од постављања камена темељца наше прве школе за медицинске сестре на Балкану – Нудиљске школе у Београду. Биће то истински празник сестринства, најбројнијег дела здравственог кадра, који ће, верујемо, бити обележен пригодном свечаношћу као дела богатог програма прославе тог значајног јубилеја. То је прилика и да се, између осталог, на зградама данашњих медицинских школа – у Делиградској улици и Улици Вељка Дугошевића, поставе спомен-плоче и на њима упишу називи институција и имена личности које су одиграле кључну улогу у рађању претече данашњих медицинских школа: Српски Црвени крст, Америчанска мисија др Ридера, Министарство здравља Краљевине СХС, др Милош Борисављевић, др Њутн...

укупно 14 ученица, а „после Нове године, примљено је још осам“: „из Словеначке 9, из Србије 4, из Хрватске, Босне и Херцеговине и јужне Србије по 2, из Далмације и Русије по 1...“. Прва директорка била је Енглескиња мис Њутн.

Почетком 1923. године Школа се уселила у свој за оно време репрезентативни нови дом. Свечано отварање „потпуно готове и уређене зграде Школе за нудиље, било је 6. маја исте године“.

Данас традиције те прве школе за нудиље истовремено настављају две медицинске школе у Београду: у Делиградској улици и Улици Вељка Дугошевића, па би, чини се, било логично да заједничким програмом обележе тај значајни јубилеј.

* * *

И на крају, подсећања ради, ваља истаћи: Овакав значајан догађај (мало је школа у Београду и Србији са дужим трајањем) заслужује без сумње подршку и учешће у његовом обележавању и два ресорна министарства – здравља и просвете, здравствених установа, удружења и коморе сестара, Црвеног крста, града и општина на чијој се територији школе налазе. Јубилеј претече медицинских школа празник је свих генерација медицинских сестара, али и грађана којима несебично пружају стручну помоћ и савремену негу.

Станка Копривица Ковачевић

У спомен на Десанку Ђурановић

ЖИВОТ ПОСВЕЋЕН СЕСТРИНСТВУ

Десина (не)остварена визија сестринства: сестре са научним звањем оплемењују и суверено воде самосталну професију и њену науку

Недавно нас је напустила уважена професорка и бивша директорка Више медицинске школе Десанка Ђурановић. Њен достојанствен животни и професионални пут био је јединствен, са сталним успоном до највиших врхова професије.

Рођена је 1930. године у луци Бар у Црној Гори. Отац Томислав био је управник поште, а мајка Милка бринула се о кући и деци. Брат Петар рођен је две године касније. Родитељи оболевају од туберкулозе и у размаку од пола године обоје умиру (1936. године).

Детињство под родбинским кровом

Бригу о деци преузимају стриц Блажо (тада градоначелник Улциња) и стрина Мика. Живели су у породичној кући у том приморском граду. Имали су седморо деце. Поред Десе и Пера, придружио им се и дечак из фамилије, који је такође остао без родитеља. Сва деце су у истим условима живела и стасавала. Свако је добијао одређене обавезе у складу са својим способностима, храну су делили на равне части, а одећу и обућу наслеђивали. Најважнији задатак био им је да се брину једни о другима. Колики и какав је напор био нахранити, обући и васпитавати десеторо дечице у време рата, а посебно у 1945. години, када глава породице стриц Блажо умире, тешко је и замислити. Стрина Мика је СВЕ. Та жена, та снага, та љубав изнедрила је дивне, образоване, успешне људе упућене једне на друге. Деса и Перо били су веома креативни и уважавани у својим професијама.

На дан Микине смрти стасала деца, већ одрасли људи, редовно су се окупљали њој у част и славили живот!

Уз све тешкоће одрастања у мултинационалној средини и традиционално васпитање Десину личност градили су и песак и шкољке са улцињске плаже, снажни и раскошни таласи мора, мириси лаванде и олеандера, стаменост и плод маслина. После основне школе, Деса наставља образовање у угледној школи за медицинске сестре на Цетињу. Директорка Мика Мијушковић, сестра по образовању и опредељењу, била јој је подршка и узор. Стручни испит положила је 1951. године. Уз бриљантан ум, рано је сазрела и оденула се високим људским и моралним квалитетима.

Упијала и преносила светска искуства

У оквиру међународне размене, 1948. године, са групом сестара одлази у Праг на тзв. доедукацију. Програм није остварен. Група се из Чешке вратила пре времена због безбедности: донета је Резолуција Информбироа, са осудом наше земље и Комунистичке партије.

У цетињској школи била је наставник Неге болесника (за теоријску и практичну наставу). Водила је практичну наставу из хирургије и интерних болести од 1950. до 1958. године.

Трагала је за новим видовима сазнања. У организацији Комисије за сарадњу с међународним здравственим организацијама Југославије од септембра 1952. годину дана је боравила у Великој Британији на стручном усавршавању у Bristol Royal Infirmary. Поред рада у болници, већи део времена проводила је у тамошњој школи за медицинске сестре. Обогаћена новим погледима на професију и образовање сестара враћа се на Цетиње. Не задуго. Нови изазови су пред њом.

Долази у Београд 1958. године и ради у патронажној служби на подручју општине Стари град. Већ следеће године почиње да ради у Диспанзеру за децу Института за здравствену заштиту мајке и детета. Дужност главне сестре обавља све до 1964. године. Становала је са колегиницама на мансарди Института. Била је то општеприхваћена пракса у поратно време, која се у појединим здравственим установама протегла готово до седамдесетих година, када су станари исељавани и тај простор преуређиван за потребе установа.

Вишу медицинску школу завршава 1962.године као редовни студент, са просечном оценом 9,50.

Неки унутрашњи зов води је преко океана, у Америку, на две године. Боравила је у Rocesteru две године по програму размене стручњака. Усавршавала се на Mayo Clinic i St. Mary's Hospital. Драгоцено је искуство које је тамо стекла. Била је укључена у све процесе рада на одељењима као равноправни сарадник. Програм је обухватао и теоријске семинаре и обилазак одређених здравствених и социјалних установа. Слободно време проводила је у Школи енглеског језика. Завршила је сва три нивоа предвиђена за стране грађане.

Животно опредељење: образовање и сестринска пракса

Враћа се у Београд 1967. године, са новом визијом сестринства. Пред њом су биле многе занимљиве понуде. Како изабрати: ком пољу се приволети?! Определила се и за образовање и за праксу. Требало је уградити новине на оба, једнако важна поља. Прихватила је посао наставника Више медицинске школе и главне сестре Института за рехабилитацију. Две одговорне, сложене и изазовне дужности. Дуг радни дан у целости посвећен сестринству. У вечерњим часовима осмишљавала је најједноставније методе за увођење новина, начине за прихватање и усвајање документовања сестринског рада. Осмислила је листу „Ток неге болесника“: сестре су бележиле све промене настале код болесника у току 24 часа. Била је то практично претеча метода Процеса здравствене неге код нас. Поставила је чврсте темеље за модерну сестринску негу у Институту и потпуно се посветила образовном процесу. Предавала је Негу болесника на Одсеку физиотерапеута и водила практичну наставу из предмета Интерна медицина са негом у Одсеку за медицинске сестре. Десанка је била прва сестра професор више школе предмета Нега болесника.

Знала је да само добро образоване сестре, оне са факултетским нивоом и научним звањима могу на прави начин да одговоре захтевима неговања и бриге за здравље свих. До краја радног века залагала се за оснивање факултета за сестре. Учествовала у изради Елабората за академско образовање сестара. Блиставе интелигенције, упорно, чврстим аргументима, бритко и јасно бранила је своје ставове. Није одустајала. Веровала је искрено, импоновала начином заступања својих идеја. Достојанствено, поносито, а надасве лако и разумљиво. Доминирала је појавом и држањем, увек једноставна, елегантна, са уредном фризуром, негованим рукама и лаким покретима.

Интелектуална радозналост и потреба за додатним знањима води је у Ријеку, где стиче универзитетску диплому на Педагошком факултету, група индустријске педагогије, са просечном оценом 4,39. Није било факултета за сестре, али су им била неопходна додатна сазнања. Подстицала је све сестре, будила у њима самосвест и интерес најбројније професије у здравству. Саветовала своје блиске сараднике у процесу образовања да стекну нова знања на сродним факултетима.

Доказани педагог и руководилац

Професорка Ђурановић почела је педагошку каријеру као наставник најпре са скраћеним, убрзо са пуним радним временом у оквиру практичне наставе, потом као руководилац и виши руководилац практичне наставе, стручни и виши стручни сарадник и, коначно, као предавач и професор.

Напредовала је и као руководилац. Најпре је била секретар Одсека за медицинске сестре, затим помоћник директора, вршилац дужности директора и на крају директор школе.

Уводила је иновативна решења. Правним актима регулисала је рад у школи: дефинисала је пут напредовања наставника на ужестручним предметима и постдипломско образовање за дефицитарне субдисциплине, унапредила је рад студентске службе, подржавала јединствено решење за образовање здравствених радника у земљи и активно се укључивала у реформе система образовања, посебно медицинских сестара.

Форсирала је нормативно регулисање свих области рада, усвајала новине и налазила соломонска решења за безброј осетљивих ситуација узрокованих људским фактором, не повређујући ни људе, ни норме. Научила је то од две Мике – стрине и директорке. Широко, топло, нежно, дискретно, а одговорно и усмерено. Препознавала је и поштовала сваки појединачни напор и помак у наставним процесима.

Деса са Вером Коњукушић

Пажљиво је неговала добре односе са наставним базама и наставницима у 1/3 радном односу. Њихова пасионираност и посвећеност и данас задивљују.

Са осмехом је носила терет одговорности, стамено као стена морске таласе и чувала узвишеност професије и углед своје школе. За умор и недостатак времена није знала, као да га је имала напретек. Говорила је да она то не би могла да нема дивне сараднике. А најближи и вредни сарадници били су помоћници директора за наставу, два изузетна Драгана –Ђорђевић и Калуђеровић. Генерације дипломираних студената у својим индексима имају њен потпис, неки и два пута. Потпис омиљене професорке и отмене директорке. Наравно, уз неизбрисиво сећање на дичну Црногорку.

Више медицинске школе у Југославији имале су истинску срећу и потребу да им директори буду медицинске сестре.[1] Једна од тих била је Деса. С временом су те одговорне позиције заузели неки други кадрови. Данас се у свим значајним документима који регулишу професију сестара на нивоу Европе и света инсистира да на тој кључној позицији буде сестра. Код нас то још није случај.

Прошла је све нивое у раду са студентима. Добро је познавала сараднике, процесе и организацију рада у својој институцији. Издвајала се неисцрпном енергијом, прегалаштвом и доследношћу у настојањима да се унапреди образовање сестара. Није одступала ни у академским расправама, ни пред „важним људима са тврдокорним и анахроним ставовима“. Лакоћа и једноставност понирања у дубине филозофских расправа била је јединствена. А као у свему, наступала је одмерено, освајајући дискретношћу. Циљ и смисао њеног целокупног деловања били су образовање сестара на универзитетском нивоу. Сестре са звањем доктора наука оплемењују и суверено воде самосталну професију и науку. Тако је видела будућност професије. Извориште снаге и веровања црпла је и из искустава стечених током својих боравака у свету, разумевања стања у образовању и пракси здравствене неге код нас, подржане актуелним теоријским поставкама и праксом модерног сестринства .

[1] Проф. Десанка Ђурановић, Споменица Више медицинске школе. (Тијанић М. 66-67) Интер инвестпубликум; Београд, 1988. године.

Свестрани стручњак и виспрени говорник

У два мандата, од 1979. до 1984. године, Десанка је била уважена директорка школе. Нуђен јој је и трећи. Знала је када је време да ту обавезу препусти следбеницима. Одлучила се за одлазак у пензију, остајући привржена професији. Учествовала је на различитим видовима стручног усавршавања као свестрани стручњак и виспрени говорник. Питањима образовања сестара посвећивала је своје време и делила знање широм Југославије и света.

Године 1969. обављала је и стручно-педагошки преглед наставе из Неге болесника у школском медицинском центру на Звездари и у Новом Саду, по налозима педагошких завода из тих градова. Таквих и сличних обавеза било је много док је водила школу. Прихватала их је као прилику да поучи, да боље сагледа потешкоће како би надлежнима указивала на њих и тражила решења.

Учествовала је у раду међународних сестринских организација и Светске здравствене организације, на скуповима о образовању и другим питањима у сестринству. Издваја оне одржане у Холандији (Хаг), 1972. године и 1974. у Немачкој (Кил). Под покровитељством Министарства здравља Републике Србије и СЗО, у организацији госпође Дороти Хол, у име Одељења за сестринство СЗО, 1973. године обишла је више здравствених установа у Енглеској и Данској као члан експертске групе сестара из Србије и њен преводилац. По повратку је сачињен Елаборат о медицинско-техничкој опремљености здравствених установа, са предлозима за унапређивање здравствене заштите у нашој земљи.

У њеном мандату руковођења школом обновљена је идеја сарадње виших школа на територији Југославије. Београд је 1982. године био домаћин сусрета студената и наставника, представника свих школа. Усвојени су закључци чије је циљ био уједначавање наставних планова и програмских садржаја за све профиле. Добили су подршку Савезног министарства за рад, здравље и социјалну политику на чијем

ФЕДЕРАТИВНА НАРОДНА РЕПУБЛИКА ЈУГОСЛАВИЈА

НАРОДНА РЕПУБЛИКА СРБИЈА

ДИПЛОМА

ВИШЕ МЕДИЦИНСКЕ ШКОЛЕ У БЕОГРАДУ

Десанка Т. Ђурановић

РОЂЕН[А] 29 августа 1930 год У Н.Р.

ДИПЛОМИРА[ЛА] ЈЕ ДАНА ГОДИНЕ

У ОТСЕКУ ЗА И ТИМЕ

СТЕК[АО] СВА ПРАВА КОЈА ИМАОЦУ ОВЕ ДИПЛОМЕ

ДАЈУ ЗАКОНИ ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

У БЕОГРАДУ

РЕГ. БРОЈ 740/60

ДИРЕКТОР

КЊИГА КАО БИБЛИЈА СЕСТРИНСТВА

Десанка Ђурановић је са професором Милосавом Ристићем и Вером Сремац коаутор уџбеника „Специјална нега интернистичких болесника“ и одговорни уредник „Споменице поводом 35. годишњице рада школе“. Са Миленом Тијанић радила је на уџбенику здравствене неге (дефинисале су полазишта и концепт). Поред њих, у том раду је требало да учествује знатан број колегиница из наставе. Уследио је обиман, захтеван, одговоран вишегодишњи рад. Одзив није био очекиван. Коначну верзију те књиге потписују Милена Тијанић, Десанка Ђурановић, Ратомирка Бела Рудић и Љиљана Миловић. Међу студентима слови за тешку (више килограма и хиљаду страница) филозофску књигу. Она то и јесте, свеобухватна, може и треба увек изнова да се чита и открива, као Библија. Уџбеник носи назив: „Здравствена нега и савремено сестринство“. Та књига јесте БИБЛИЈА сестринства!

је челу био др Ђорђе Јаковљевић. Нажалост, сарадња школа није се одржала. Испољена је несагласност на републичким нивоима власти. Настављена је спорадична сарадња са Љубљаном. Организована су и студијска путовања у европске државе које су имале факултетско образовање за сестре.

Увођење ПЗН у сестринску праксу

Процес здравствене неге (ПЗН) у бившој Југославији најпре је примењен у Цељу. Упознавање југословенског сестринства са резултатима презентовано је на Међурепубличкој конференцији на Бледу, 1986. године. Било је запажено излагање колегинице Ђурановић. После повратка у Београд, наставница Милена Тијанић и она припремају и организују семинар за главне сестре установа које су наставна база школе ради увођења ПЗН у сестринску праксу.

Памти се њен допринос изради стратешког документа - Програмирање високог образовања сестара под покровитељством СЗО, на међународном скупу одржаном исте године у Љубљани. Учесник је многобројних јавних трибина. Аутор је бројних радова с том темом, који су представљени на скуповима здравствених радника, сестара и лекара. Код сестара је будила самопоуздање и свест о значају и њиховој јединственој позицији, код сарадника разумевање обима и ширине делокруга рада сестара, а код лекара помоћ и подршку приликом остваривања професионалних интереса њихових најближих сарадника – сестара. Професорка Ђурановић добила је бројне награде и признања за свој допринос пракси и образовању сестара.

„Имала сам привилегију и задовољство да радим с њом и да учим од ње. Захвална сам Деси за време које сам провела с њом док смо више месеци радиле на нацрту закона (уредбе, правилника) о сестринству. Нацрт је био предложен у име Радне групе за здравствену негу Министарства здравља. Постављен је на линк „Сестринство“ у оквиру сајта Министарства здравља, у септембру 2007. године, како би сестре могле да дају примедбе и сугестије. Нажалост, по тумачењима правника, није било законске подлоге да би нацрт ушао у скупштинску процедуру. Тада смо говориле, а и данас кажем, није било спремности, ни разумевања снаге сестара и значаја регулисања сестринске професије за здравствену заштиту народа. Данас је доступан на сајту Коморе здравствених радника Србије .[2]Статус наше професије још није правно регулисан.“

Десанка је живела скромно у свом стану на Звездари. Неке стране њеног живота биле су дискретне. Ходала је као по жици, опрезно да не наруши уврежене традиционалне моралне норме, нарочито оне суптилне, везане за однос према млађим женским особама у Црној Гори.

Стан колегинице Ђурановић био је стециште ближе и даље фамилије када би долазили у Београд. Била су им отворена врата њеног дома, помагала им и усмеравала их. Волела је да путује са пријатељицама, да обилази позната и открива непозната места. Најомиљенија дестинација било је Црногорско приморје. Увек му се враћала, с поштовањем за стопе и дела њених предака.

Сада је и она заувек тамо, у породичној гробници на улцињском гробљу Метеризи, с погледом на пучину. Као што налаже традиција. Одива – женска особа која се није удавала, сахрањује се тамо где су сахрањени њени родитељи. Била је то и њена жеља. Тамо су баба, отац, мајка, стриц, стрина... И она, загледана у небеске висине.

Почивај у миру, драга Десанка.

Милијана Матијевић

Литература

1. Проф. Десанка Ђурановић, *Споменица Више медицинске школе*, Интер инвестпубликум; Београд, 1988. године
2. Тијанић, М., *Сестринско огледало*, 2/3 (1994), 10-11.
3. Сећања Милене Тијанић, професора Више Медицинске школе у пензији, др Срђана Ђурановића, професора Медицинског факултета у Београду и Олге Рапајић Николић, помоћника директора Више медицинске школе у пензији

2 http://www.kmszts.org.rs/akti/nacrt.pdf

Beata Dobrowolska[1], Joanna Przybek-Mita[2], Dorota Ozga[2], [1]Medical University of Lublin, Poland, [2]University of Rzeszów, Poland

СИМБОЛИ ЗДРАВСТВЕНЕ НЕГЕ И ПРОФЕСИОНАЛНЕ ЦЕРЕМОНИЈЕ У ПОЉСКОЈ И ЊИХОВО ЗНАЧЕЊЕ ЗА РАЗВОЈ ПРОФЕСИОНАЛНОГ ИДЕНТИТЕТА МЕДИЦИНСКИХ СЕСТАРА

Беата Доброволска (PhD, MPhil, MNSc, RN) је ванредна професорка за здравствене науке на Факултету здравствених наука Медицинског универзитета у Лублину, специјалиста за здравствено образовање и промоцију здравља и унапређење здравља. Докторску тезу о етици неге одбранила је 2006. године, а недавно је завршила хабилитацију на аксиолошким основама са емпиријским примером развоја одабраних социјалних компетенција код сестара (2018). Искусан је истраживач и предавач.

Сарађивала је са различитим групама медицинских и немедицинских професионалаца. Објавила је готово 300 радова у домаћим, међународним часописима и поглавља у књигама.

Члан је уредничког тима у неколико часописа о сестринству у Пољској и иностранству, нпр. .Nursing in the 21st Century, or BMC Nursing, the Central European Journal of Nursing and Midwifery. Такође је рецензент многих домаћих и међународних часописа о сестринству.

Осам година била је чланица Главног одбора пољског удружења медицинских сестара. Укључила се у многе активности за сестринско друштво у Пољској, између осталих била је председница Научног савета у Главном одбору PNA током 2013-2017. Чланица је Пољског друштва за биоетику и Пољског друштва за духовно збрињавање у медицини. Беата активно учествује у раду многих међународних научних и стручних мрежа, реализује различите међународне пројекте - тренутно у вези са културним компетенцијама медицинских сестара и духовним компетенцијама медицинске сестре.

Beata Dobrowolska[1], Joanna Przybek-Mita[2], Dorota Ozga[2], [1]Medical University of Lublin, Poland, [2]University of Rzeszów, Poland

NURSING SYMBOLS AND PROFESSIONAL CEREMONIES IN POLAND AND THEIR MEANING FOR DEVELOPMENT OF NURSES' PROFESSIONAL IDENTITY

Beata Dobrowolska (PhD, MPhil, MNSc, RN) isan associate professor in health sciences at the Faculty of Health Sciences, Medical University of Lublin, a specialist of health education and health promotion. Her main scientific interests regard nursing philosophy and ethics, nursing education and health promotion. She defended her PhD thesis on care ethics in 2006 and recently completed habilitation on axiological foundations and empirical exemplification of the development of selected social competences in nurses (2018). She is experienced researcher and teacher, has been working with different groups of medical and non-medical professionals. She published nearly 300 papers in national, international journals and as book chapters.

She is a member of editorial team in several nursing journals in Poland and abroad, e.g. Nursing in the 21st Century, or BMC Nursing, the Central European Journal of Nursing and Midwifery. She is also reviewer of many national and international nursing journals.

For eight years she was a member of the Main Board of the Polish Nurses Association being involved in many activities for nursing society in Poland, among others she was a President of the Scientific Council at the Main Board of the PNA for years 2013-2017. She is also a member of the Polish Bioethics Society and the Polish Society for Spiritual Care in Medicine.Beata is actively engaged in work of many international scientific and professional networks, realizes different international projects – currently regarding cultural competences of ICU nurses and spiritual competences of nurses.

РАЗВОЈ СЕСТРИНСТВА

- Верска струја и пре свега активности Удружења сестара милосрдница Светог Vincent de Paul (1581-1660).
- Тренд повезан са реформама Florence Nightingale (1820-1910), успостављањем прве секуларне, професионалне школе сестара у свету (1860), која се сматрала почетком ере такозваног модерног сестринства.
- Резултати активности Међународног савета медицинских сестара (ICN), нпр. оснивање прве, професионалне школе за медицинске сестре у Кракову (1911) и прве професионалне организације медицинских сестара: Пољског удружења професионалних медицинских сестара (1925).

ВРЕДНОСТИ И СИМБОЛИ У СЕСТРИНСТВУ

- Симболи су носиоци важних вредности у професији сестринства.
- Они нас информишу о суштини сестринства и о стандардима потребним за реализацију у пракси.

СИМБОЛИ У СЕСТРИНСТВУ

Међу добро познатим симболима сестринства у свету и у Пољској су:

- Сестринска униформа.
- Сестринска капа.
- Маслинова лампа (или свећа).
- Сестринска химна.
- Сестринска заклетва, названа „Florence Nightingale заклетва".
- Бело срце.

NURSING ETHOS DEVELOPMENT

- Religious current, and above all the activities of the Congregation of the Sisters of Mercy of Saint Vincent de Paul (1581-1660).
- The trend related to the reforms of Florence Nightingale (1820-1910), the establishment of the first secular, professional nursing school in the world (1860), which was considered the beginning of the era of the so-called modern nursing.
- The outcomes of International Council of Nurses (ICN) activity, e.g. establishment of first, professional school for nurses in Krakow (1911) and first professional organisation of nurses: the Polish Association of Professional Nurses (1925)

VALUES AND SYMBOLS IN NURSING

- Symbols are the carriers of values important in the nursing profession;
- They inform us about what is the essence of the nursing profession and the standards that allow to realize it in practice.

SYMBOLS IN NURSING

Among the well-known symbols of nursing across the world and in Poland are:

- Nursing uniform;
- Nursing cap;
- Olive lamp (orcandle);
- Nursingantem;
- Nursing oath, e.g. co called „Florence Nightingale oath";
- Witheheart;
- Nursing role models (nursing authorities);
- In Poland, organisation which aspires to become a nursing symbol is the Polish Nurses Association, with its over 60 years of activity for nursing community
- Nursing caps – symbolise humility and readiness to serve other people.
- They were worn by Polish nurses from 1911 to 1990. After political changes in Poland, during first

- Узори (сестрински ауторитети).
- У Пољској, организација која тежи да постане симбол сестринства је Пољско удружење медицинских сестара, са преко 60 година деловања за заједницу сестара.
- Сестринске капе - симболизују понизност и спремност да служе другим људима.
- Сестре у Пољској су их носиле од 1911 до 1990. године. Након политичких промена у Пољској, током прве скупштине пољске самоуправе делегати су изгласали да укину обавезу ношења капа медицинских сестара на послу.
- Тренутно медицинска сестра носи значку са симболом сестринске капе како би је пацијенти и остало клиничко особље боље препознали.
- Ово је званично свечано одело прихваћено на X конгресу пољских сестара 2010. године.
- Ова униформа се користи само током службених церемонија сестринства.
- Неки од симбола су дубоко укорењени у свести друштва као типично сестрински, нпр. сестринска капа и униформа; према истраживањима ови симболи су најчешће назначени симболи сестринства (Ślusarska, Zarzycka, 2011).
- Бело срце: 1999. године, на стогодишњицу свог оснивања, ICN је одабрао бело срце као универзални симбол здравствене неге. Симболизује бригу, знање и хуманост који прожимају рад и дух неге. То је такође симбол јединства медицинских сестара у свету. Бела боја срца показује прихватање свих људи. Облик срца показује хуманост и централно место неге у здравственом систему...(ICN).

Медицинске сестре - узори увиђају вредности важне за сестринску професију и те вредности стварају на примеру свог живота. Оне су уједно симболи оних вредности које треба запамтити и сачувати од заборава.

- Неки од симбола су приказани током церемонија сестринства и као део логотипа различитих сестринских организација (нпр. ICN).
- Симболи сестринства се мењају (нпр. униформе), стварају се нови (нпр. симбол белог срца), али идеја остаје иста.

У Пољској је годинама образовање медицинских установа спроводио Medical Lyceums на секундарном нивоу. У то време професионални обреди сестринства дубоко су прожимали целокупни образовни процес са циљем да уведу студента сестринства у сестринске вредности и традицију.

Након трансформације образовања и преласка на универзитете, церемоније су биле процењене као старомодне и отказане су из програма.

На фотографијама / On photos: Hanna Chrzanowska, Jadwiga Kaniewska-Iżycka, Zofia Szlenkier, Wanda Ossowska, Anna Rydlówna, Maria Epstein, Wanda Żurawska, Teresa Kulczyńska. Фотографије из / Photos from: the Central Archives of Polish Nursing (More you can find on: http://www.wmpp.org.pl/en/

Assembly of Polish Self-Goverment, delegates voted to cancel the obligation to wear a capby nurses at work.

- Currently, nurses wear a badge with the symbol of a nursing cap to be better recognised by patients and other clinical staff.
- This is the official festive nurse attire accepted on X Congress of Polish Nurses in 2010 (photo taken from: https://www.pielegniarki.info.pl/article/view/id/3501).
- This uniform is used only during official nursing ceremonies
- Some of the symbols are deeply rooted in awareness of society as typically nursing, e.g. a nursing cap and nursing uniform, according to research are the most frequently indicated symbols of nursing (studies among school youth, students, patients and also nurses) (Ślusarska, Zarzycka, 2011)

NACZELNA IZBA PIELĘGNIAREK I POŁOŻNYCH

Након излагања учених и водећих сестара вратили су се и сада се поново прослављају. То је ефекат мишљења да симболи и професионалне церемоније треба оставити у образовном процесу медицинских сестара, мада се организација церемонија може променити, изражавајући њихов развој временом (Catanzaro, 2002).

Церемонија дипломирања (са церемонијом „крунисања") (дипломци су награђени сестринском капом) и јавно полагање сестринске заклетве (Medical University of Lublin), 2013.

The graduation ceremony (with the capping ceremony – graduates are awarded with a nursing cap) and public submission of nursing oath, Medical University of Lublin, 2013. Photo taken from the website of the Medical University: http://www.umlub.pl/uczelnia/informacje/galerie/zdjecia/galeria,74.html

СИМБОЛИ СЕСТРИНСКЕ ТРАДИЦИЈЕ И ЦЕРЕМОНИЈЕ

Међу најпознатијим церемонијама које се организују кроз историју и које су и тренутно присутне у процесу образовања медицинских сестара у Пољској су:

- церемонија дипломирања (уз церемонију „крунисања" дипломираним студентима се додељују сестринске капе и јавно подношење сестринске заклетве);
- прославе Међународног дана медицинских сестара.

Организовање сестринских церемонија има психолошку и социолошку димензију и **помаже у преласку из једне фазе у другу**, нпр. од студентске фазе до фазе искусне сестре, иако још није професионална (Havkins & Redding).

- White heart – In 1999, on the centenary of its foundation, ICN selected withe heart as a universal symbol of nursing. It symbolizes the care, knowledge and humanity that permeate the work and spirit of nursing. It is also a symbol of the unity of nurses in the world. The white colour of the heart demonstrates the nursing acceptance of all people. The shape of heart shows humanity and the central place of nursing in healthcare system (ICN).

Nurses called a role models realize values important for the nursing profession, they make these values real by the example of their lives. At the same time, they are symbols of those values that need to be remembered and preserved from oblivion.

- Some of the symbols are displayed during nursing ceremonies and as part of the logo of different nursing organizations (e.g. ICN, the Polish Nursing Chamber).
- The nursing symbols change (e.g. uniforms), new ones are created (e.g. the symbol of white heart), but the idea remains the same.

In Poland for many years the nursing education had been carried out by Medical Lyceums, on secondary level. At that time, nursing professional ceremonies deeply permeated whole education process as meant to introduce nursing student into nursing values and tradition.

After transformation of education and its transition to universities, ceremonies were thought as old-fashioned and were cancelled from the program.

After discussions of nursing scholars and nursing leaders, nursingsymbols and professional ceremonies came back and are now celebrated again. It is an effect of the opinion that symbols and professional ceremonies should be left in education process of nurses, although organization of ceremonies may be changed, expressing their development in time (Catanzaro, 2002).

SYMBOLISM OF NURSING TRADITIONS AND CEREMONIES

Among the most well-known nursing ceremonies organized historically and currently in the nurses' education process in Poland are:

- the graduation ceremony (with the capping ceremony (graduates are awarded with a nursing cap)

Церемонија „крунисања", Jagiellonian University, 2017

Capping ceremony at Jagiellonian University, 2018. Photo taken from the website of the Jagiellonian University: http://www.wnz.cm.uj.edu.pl/aktualnosci/uroczystosc-czepkowania-na-wydziale-nauk-o-zdrowiu/

Професионалне церемоније сестринства су врста **симболичне професионалне иницијације, професионалне припадности, осећаја да сте члан вашег професионалног друштва**. Ако се појаве у току формалног образовања, они су одређени подстицај њеном наставку, својеврсни подстицај за рад како би се у будућности могли називати професионалцем (Доброволска, 2011).

ФУНКЦИЈА ПРОФЕСИОНАЛНИХ СИМБОЛА

Омогућују комуникацију са пацијентима, њиховим породицама, сарадницима и јавности; показују које су вредности важне у сестринској професији, а самим тим и шта могу очекивати

Показују да **сестринство,** поред тога што је професија или начин зарађивања плате, **има и метафизичку димензију** која омогућава да се види и осети више него што је приказано у свом опипљивом облику „професионалног заната". Ова димензија лежи у врло личном односу двоје људи у којем сестра брине о потребама друге особе која није у стању да их сама задовољи (Доброволска, 2011).

Сестринске церемоније помажу у процесу професионалне социјализације и у обликовању професионалног идентитета. Олакшавају професионалну идентификацију, јачају престиж професије у друштву и јачају поверење које друштво даје професији медицинских сестара. Поред тога, јачају унутрашњу професионалну кохеренцију медицинских сестара (Доброволска, 2011).

and public submission of nursing oath);
- celebrations related to the International Nurses Day.

Organizing nursing ceremonies has a psychological and sociological dimension and **helps in transition from one stage to another**, e.g. from the stage of being a student to the stage of being an adept of nursing art (although not yet a professional) (Hawkins & Redding, 2004)

Professional nursing ceremonies are kind of **symbolic professional initiation, professional affiliation**, **feeling of being a member of a larger professional society.** If they appear in the course of vocational education, they are a certain stimulus to its continuation, a kind of incentive to work in order to be able to be called a professional in the future (Dobrowolska, 2011).

FUNCTIONS OF PROFESSIONAL SYMBOLS

They allow to communicate to patients, their families, co-workers and the public what is nursing and what values are important in the nursing profession, and therefore what they can expect (Catanzaro, 2002; Mason& Buhler-Wilkerson, 2004).

They show that **nursing**, besides being a profession or a form of earning, **has a metaphysical dimension** that allows to see and feel more than is stuck in its tangible form of "professional craft". This dimension lies in the very personal relationship of two people, in which the nurse takes care of the extra-needs of the other person who is unable to satisfy them on their own (Dobrowolska, 2011).

Nursing ceremonies help in the process of **professional socialization** and in **shaping professional identity**. They facilitate **professional identification**, reinforce the prestige of the profession in society and reinforce trust that society gives to the profession of nurses. Additionally, they strengthen the internal professional coherence of nurses (Dobrowolska, 2011)

ACTIVITIES OF THE POLISH NURSES ASSOCIATION TO PROMOTE NURSING SYMBOLS

From the beginning, the Polish Nurses Association undertook activities to promote symbols and professional

АКТИВНОСТИ ПОЉСКОГ УДРУЖЕЊА МЕДИЦИНСКИХ СЕСТАРА НА ПРОМОЦИЈИ СЕСТРИНСКИХ СИМБОЛА

Од почетка, Пољско удружење сестара је преузело активности у промоцији сестринских симбола и церемонија.

Несумњив успех је стварање **Централне архиве пољског сестринства** (2008) и **Виртуелног музеја пољске здравствене неге** (2011).

Изјава о положају Пољског удружења медицинских сестара у вези са очувањем симбола професионалне неге у процесу професионалног образовања медицинских сестара, ZG PTP, 2010: „Употреба симбола и организација професионалних церемонија током процеса образовања медицинских сестара помажу у социјализацији студената. На тај начин им пружамо специфичан скуп професионалних вредности и норми. Усвајање ових стандарда претвара се у жељу да се они реализују у пракси.

Закључак

Према Jean Vatson (1999), **церемоније сестринства су знак присуства духовног елемента у здравственој нези.** Омогућују да виде особу у њеној холистичкој димензији. Они такође показују оно што наука не може показати; према томе, очување симбола сестринства није предлог противљења науци, већ предлог да се она допуни (Catanzaro, 2002).

Референце

- Catanzaro A.M. (2002) *Beyond the misapprehension of nursing rituals.* Nursing Forum*, 37(2): 17-27.*
- Dobrowolska B. (2011) Wybrane wzory i tradycje kultywowania symboliki pielęgniarstwa na świecie, [W:] Ślusarska B., Zarzycka D. (ed.) *Kultywowanie symboliki w pielęgniarstwie*, Lublin
- Hawkins P., Redding S.R. (2004)*Commissioning ceremony: "I want to belong… I pledge… I accept…"*. Nurse Educator, 29(4): 133-134.
- Mason D.J., Buhler-Wilkerson K. (2004)*Who's the RN? Identifying nurses simply by the patch.* The American Journal of Nursing, 104 (4): 11.
- Watson J. (1999)*Postmodern nursing and beyond*. Churchill Livingstone.
- Zarzycka D., Ślusarska B. (2011) Analiza zbiorcza i omówienie wyników badań, [W:] Ślusarska B., Zarzycka D. (ed.) *Kultywowanie symboliki w pielęgniarstwie*, Lublin

Фотографије преузете са вебсајтова:

- https://www.pielegniarki.info.pl/article/view/id/3501
- http://www.wmpp.org.pl/en/
- http://www.wnz.cm.uj.edu.pl/aktualnosci/uroczystosc-czepkowania-na-wydziale-nauk-o-zdrowiu/
- http://www.umlub.pl/uczelnia/informacje/galerie/zdjecia/galeria,74.html

ceremonies. An undoubted success is the creation of **the Central Archives of Polish Nursing** (2008) and the **Virtual Museum of Polish Nursing** (2011).

The position statement of the Polish Nursing Association regarding the preservation of professional nursing symbols in the process of professional education of nurses, ZG PTP, 2010: "*The use of symbols and organization of professional ceremonies during the process of nurse education help in the social socialization of students. In this way we provide them with a specific set of professional values and norms. The adoption of these standards translates into the desire to realize them in practice".*

Summary

According to Jean Watson (1999), **the nursing ceremonies are sign of the presence of the spiritual element in nursing.** They allow to see a person in his/her holistic dimension. They also show what science cannot show; therefore, the preservation of nursing symbolism is not a proposal of opposition to science, but a proposal to supplement it (Catanzaro, 2002).

References

- Catanzaro A.M. (2002) *Beyond the misapprehension of nursing rituals.* Nursing Forum*, 37(2): 17-27.*
- Dobrowolska B. (2011) Wybrane wzory i tradycje kultywowania symboliki pielęgniarstwa na świecie, [W:] Ślusarska B., Zarzycka D. (ed.) *Kultywowanie symboliki w pielęgniarstwie*, Lublin
- Hawkins P., Redding S.R. (2004)*Commissioning ceremony: "I want to belong… I pledge… I accept…"*. Nurse Educator, 29(4): 133-134.
- Mason D.J., Buhler-Wilkerson K. (2004)*Who's the RN? Identifying nurses simply by the patch.* The American Journal of Nursing, 104 (4): 11.
- Watson J. (1999)*Postmodern nursing and beyond*. Churchill Livingstone.
- Zarzycka D., Ślusarska B. (2011) Analiza zbiorcza i omówienie wyników badań, [W:] Ślusarska B., Zarzycka D. (ed.) *Kultywowanie symboliki w pielęgniarstwie*, Lublin

Photos taken from websites:

- https://www.pielegniarki.info.pl/article/view/id/3501
- http://www.wmpp.org.pl/en/
- http://www.wnz.cm.uj.edu.pl/aktualnosci/uroczystosc-czepkowania-na-wydziale-nauk-o-zdrowiu/
- http://www.umlub.pl/uczelnia/informacje/galerie/zdjecia/galeria,74.html

Милица Китић, Душица Симић, Зорица Алексић, Медицинска школа „Др Миша Пантић, Ваљево

Milica Kitic, Dusica Simic, Zorica Aleksic, Medical School "Dr Miša Pantić" Valjevo

ОД ЧУВАРИЦЕ ЗДРАВЉА ДО САВРЕМЕНО ОБРАЗОВАНЕ СЕСТРЕ

FROM HEALTH GURADIAN TO MODERN NURSE

Милица Китић (Јаковљевић) рођена је 11. 7. 1970. године у Ваљеву. Средњу медицинску школу завршила је 1989. у Ваљеву. Дипломирала је на Вишој медицинској школи у Земуну 1992. године. Усаглашавањем дипломе 2012. стиче звање струковне медицинске сестре. Специјалистичке струковне студије, област методика наставе, успешно завршава 2017. године. На радном месту наставника Здравствене неге је од 1993. године у Медицинској школи „Др Миша Пантић" у Ваљеву. Поседује лиценцу Министарства здравља за предавача прве помоћи. У сарадњи са Црвеним крстом Ваљево аутор је семинара из области прве помоћи за наставнике, учитеље и васпитаче. Од 1997. до данас активно учествује у раду Удружења медицинских школа Србије. За изузетна постигнућа у раду са ученицима добитник је две похвалнице Министарства просвете Републике Србије.

Milica Kitic (Jakovljevic) was born on 11.7.1970. in Valjevo. She completed her secondary medical school in Valjevo 1989. year. She graduated from the Higher Medical School in Zemun in 1999. year. By agreeing a diploma in 2012. she gained the title of professional nurse. Specialist professional studies, area of teaching methodology she successfully completed in 2017. She has been teaching Health care since 1993. in Medical school "Dr. Misa Pantic" in Valjevo. She is licensed by Ministry of health for first aid lectures. In collaboration with Red cross in Valjevo she is the author of the seminar in the field of first aid for teachers, educators and tuthors. Since 1997.till this day she has been actively involved in the work of Association of medical schools of Serbia. For extraordinary accomplishments In working with students she is the winner of two commendations of Ministry of education of Republic of Serbia

Сажетак

Корени образовања медицинског кадра у ваљевском крају досежу до далеке 1919. године, време које је обележено ратовима, оскудицом и болестима. Потребе за неговањем и лечењем постајале су све веће. Помоћ савезничких медицинских мисија била је драгоцена, али недовољна. Оспособљавање медицинског кадра, чији рад неће бити ограничен само за време рата, задатак је страних

Abstract

Roots of medical education in Valjevo spans all the way to 1919., the time that was marked with wars, poverty and diseases. Needs for healthcare and healing were never bigger. Help of allied medical missions were precious, but not sufficent. Training medical staff whose work won't be limited only during the war, was a task of foreign missions, Red cross, domestic and

мисија, Црвеног крста, домаћих и страних стручњака. Претеча прве школе у Ваљеву била је Школа за чуварице здравља у Бајиној Башти, основана 1919. године, на иницијативу америчког доктора Ридера, што је изазвало одушевљење и подршку грађана мале вароши. Школа за чуварице здравља пресељена је у Ваљево 192., према Гласнику Црвеног крста, у то време најчистију и најуреднију варошицу. Смештена у згради некадашње војне болнице, та необична васпитно-образовна установа успешно је образовала младе девојке скоро целу деценију. Прве три генерације радиле су по програму шестомесечног курса, да би се због потребе за дужом практичном наставом школовање продужило на годину дана, уз полагање завршног испита. По том програму образовале су се четири наредне генерације, а потом се образовање продужава на две године. Кроз школу је прошло 140 квалификованих нудиља, које су запослење налазиле широм Краљевине. Прва претеча данашње Медицинске школе затворена је 1930. године. У Ваљеву је 1947. отворена Нижа медицинска школа за дечје неговатељице, интернатског типа и једногодишњег трајања. Године 1948. уписано је и одељење бабица, чије је школовање трајало две године, а 1958. основана је Средња медицинска школа „Др Миша Пантић“, чији је директор био чувени управник ваљевске болнице др Владимир Ђуровић. Од 1965. до данас школа је у згради старе артиљеријске касарне. Током 61 године постојања дала је велики број здравствених радника различитог профила.

Циљ рада

Сагледати процес образовања медицинских сестара у ваљевском крају у протеклих сто година.

Метод

Дескриптивна и анализа документације.

Резултати

Историјски развој образовања медицинских сестара у ваљевском крају дуг је око сто година. Школовање је трајало од шестомесечног курса до четворогодишњег стручног образовања. У различитим периодима заступљеност наставе стручних предмета мењала се од потпуно стручне наставе до постепеног увођења општеобразовних предмета. Основни циљ сестринске професије очување и унапређивање здравља појединца и породице није се мењао до данас.

foreign experts. The predecessor of first school was a School for health guardians in Bajina Bašta, founded in 1919. on initiative of doctor Rider,and also with excitment and support of citizens in a small town. In 1922. School for health guaradians was moved to Valjevo, the cleanest and the tidiest town of that time, acording to a Glasnik Red cross. It was placed in a building of a former military hospital, this unusaul educational istitution successfully trained young women for almost a decade. First three generations worked on the program of the six month course, in order to show a need for a longer practical teaching. Education was prolonged to one year, the final exam takes place, intership of six months is detirmined in hospital which is a requirment for a diploma. Four generations were educated on this program, after that education was prolonged to two years. 140 qualified nurses who were employed all over the Kingdom, passed through this school. The first predecessor of today's Medical school was closed in 1930. Lower medic school for child caretakers, of boarding type and a year duration, was opened in Valjevo in 1947. In 1948. a class of nurse-midwives was registered, and their education lasted two years. High medic school „ Dr Miša Pantić“ was founded in 1958., whose principal was a famous warden of hospital, dr Vladimir Djurović. From 1965. to nowdays, the school is in a building of a former artillery barracks. In the past 61 years of existence it gave a significant number of medical workers of different profiles.

Goal

To look at the proces of nurses education in Valjevo in past hundred years.

Methods

Descriptive method and documentation analysis.

Results

Historical development in education of nurses in Valjevo is about hundred years long. Education lasted from a sixmonth course to a 4-year professional education. In different periods representation of professional subjects changed, from completely professional to gradual education of general education. The primary goal of nurses profession, which is protection and improving health of individuals and family, hasn't changed to this day.

Закључак

Традиција дуга скоро сто година у образовању медицинских сестара чини нас поносним, али и обавезује да промене у професији пратимо и унапређујемо, да програме усавршимо и ускладимо са новинама у сестринству. Ослањајући се на сопствене снаге, поштујући традицију, уз активно укључивање у модерне научне и друштвене токове, мисија школе је подршка ученицима да се развију у образоване, стручне, свестране и самосталне људе, који су спремни да се усавршавају и своју професију унапређују.

Кључне речи: чуварице здравља, медицинске сестре, медицинска школа, образовање.

Conclusion

Traditon long almost hundred years in education of nurses makes us proud but it obligates us to follow the changes in profession to improve it, to perfect the programs and adjust it with novelties in nursing. Relying on our own strengths, respecting the tradition, with active involvment in modern scientific and social trends, mission of this school is to be a support to its students to grow them into educated, professional, versatile and independent people, who are ready to improve themselves and their profession.

Key words: health guardians, nurse, medic school,education.

Увод

Током балканских ратова и Првог светског рата српске жене домаћице преузеле су улогу неговатељица, болничарки, добровољки на фронту и у ратном болницама. Иако необучене, спроводиле су негу рањених и болесних и у том напору превазишле саме себе и своје моћи. Многе од њих и саме су биле жртве рата и болести које су харале. У спомен и сећање на њих издвајамо чувену српску сликарку и болничарку Надежду Петровић. У Првом балканском рату учествовала је као добровољна болничарка на фронту. Са српском војском била је током 1913. и 1914. године. Своју професију наставнице и академске сликарке заменила је професијом сестре на фронту: „Наши војници ми изгледају као браћа и њихови узвици: 'Сестро, сестро!' истински су и чине ме поноситом."

Током Првог светског рата, у јеку епидемије тифуса 1915. године, у Ваљеву, граду болници, написала је: „Ја сам њима сад и лекар и нудиља. Преписујем лекове, дајем их, трчим од ране зоре од једног до другог. Цео дан носим једну тепсију пуну лекова. Али је страшно и ужасно бити међу онима које треба помоћи, а не моћи то. Колико сам се раније плашила од ове опаке болести, заборавила сам на њу од како сам међу њима. Сама се чувам, али Бог ме може сачувати и нико више, уздам се још у своју звезду, која ме до сад у најтежим тренуцима није преварила ни напустила, па можда неће ни сад." Нежни и меки тонови њене слике „Ваљевска болница" овековечили су драматичност и патњу, суровост времена и догађаја. Лечећи оболеле од тифуса у Ваљевској болници и сама је оболела од те опаке болести. Умрла је у Ваљеву 3. априла 1915. године. Била је на дужности добровољне болничарке.

Надежда Петровић – Ваљевска болница

Недовољна спремност и опремљеност наше војносанитетске службе плаћена је великим жртвама. У Ваљеву је умирало на стотине људи дневно. Од епидемије тифуса у Србији је умрло: 87 лекара, 2 докторанда медицине, 8 медицинара, 20 страних лекара и 7 лекара заробљеника, а само у Ваљеву 21 лекар. Оскудице у медицинском кадру и санитетском материјалу биле су снажан изазов савезничким земљама да нашем храбром и напаћеном народу почне слати своје медицинске мисије. У саставу тих мисија било је ангажовано око две хиљаде лекара и медицинских сестара. Америчка санитетска мисија, предвођена др Ридером, посебно се истакла у санирању послератних неприлика. Основна два задатка мисије била су оспособљавање стручног медицинског кадра и поди-

зање нивоа народног здравља оснивањем здравствених задруга.

Школа за чуварице здравља у Бајиној Башти 1919. године

Оспособљавање медицинског кадра, чији рад неће бити ограничен само за време рата, задатак је страних мисија, Црвеног крста, домаћих и страних стручњака. Претеча прве школе у Ваљеву је Школа за чуварице здравља у Бајиној Башти, основана 1919. године, на иницијативу америчког доктора Ридера, што је изазвало одушевљење и подршку грађана мале варошице. Др Ридер, шеф америчке мисије, у чланку „Школа за здравствене помоћнице" пише: „Србија нема уопште никаквих изучених нудиља. Лекари обављају рад у болницама и амбулантама уз помоћ болничара и болничарки који имају врло мало или често ни најмање стручног знања. Сасвим је вероватно да у Србији годишње умре више света услед недостатка добре, стручне болничке неге болесника него услед оскудице у лековима. У свакој земљи, где је нега болесника поверена стручном особљу, смртност се убрзо веома смањила. Нема сумње да је у Србији исто такво стање ствари."

Школа за чуварице здравља била је интернатског типа, примала је девојке са најмање 18 година и са завршеном основном школом, на полугодишњи курс. Циљ образовања било је стручно оспособљавање медицинског кадра који ће оболелима и рањенима помагати у лечењу и опоравку. Чуварице здравља припремале су се да живот посвете подизању здравствене културе, унапређивању здравља народа и нези оболелих и рањених. Полазнице те школе имале бесплатне обуке и смештај, па су чак добијале мању новчану помоћ. Радом школе непосредно је руководила америчка мисија др Ридера, са настојањем да у њу угради што више знања и искуства из рада сличних школа у Америци. Из доступних извора види се да је курс завршило и завршни испит положило 14 ученица. Остало је непознато да ли је то био једини курс одржан у Бајиној Башти. Показани успех био је врло добар. Представници Министарства народног здравља и различитих добротворних друштава били су изненађени организацијом рада и успехом школе. Све свршене ученице добиле су дипломе и распоређене на рад по тек образованим здравственим задругама. Обезбеђена је замена припадницама страних мисија које су се припремале да напусте нашу земљу.

Школа за нудиље и чуварице здравља Друштва Црвеног крста Срба, Хрвата и Словенаца у Ваљеву 1922–1930. године

После извођења прве класе Школа за чуварице здравља премештена је у Ваљево, у то време најчистију и најуреднију варошицу. У јесен 1922. године почела је да ради са називом „Школа за нудиље и чуварице здравља Друштва Црвеног крста Срба, Хрвата и Словенаца". Смештена у згради војне болнице, успешно је образовала младе девојке скоро целу деценију. Била је то школа типа интерната кроз чијих је десет класа прошло 140 квалификованих нудиља, које су се запошљавале широм тадашње Краљевине. Прве три генерације радиле су по програму шестомесечног курса.

Због потребе за дужом практичном наставом школовање се продужило на годину дана, уз полагање завршног испита. По овом програму образовале су се четири наредне генерације, а потом се образовање продужава на две године. Прва управитељица школе је америчка сестра, позната као Мис Стедел, док је њена сународница водила практичну наставу. Стручне предмете предавали су цивилни и војни лекари.

Радиле су помоћне наставнице, секретар, домаћица, куварица, праља, служавка, служитељ и две свршене ученице школе у Бајиној Башти, које су помагале приликом извођења практичне наставе. Постојали су прописи о реду и раду у дому и школи којим су уређени: режим рада, одржавање хигијене, међусобни односи, режим посете дому, дежурства, понашање на практичном раду, одсуства, начин одевања. Штампан је посебан образац пријаве за упис у школу и текст обавезе који је свака ученица морала потписати. Обавеза је подразумевала поштовање прописа и правила школе, рад од најмање једну годину, рад за време рата, епидемије и елементарних непогода. У току једногодишњег трајања школовања у овој школи изучавани су следећи предмети: Анатомија са физиологијом, Хигијена – лична и општа, Основни појмови из унутрашњости болести, Прва помоћ у несрећним случајевима и основни појмови из хируршких болести, Нега одојчади и деце и најважније дечје болести, Акутне и хроничне заразне болести и социјалне болести, Основни појмови из бабичлука, Практични радови око болесника, Хигијена кујне и дијета, Народна историја, Црвени крст и Најважније о лековима. Предавања су припремали сами наставници. Практичну наставу изводиле су стручне наставнице. У почетку су то биле Американке уз асистенцију на-

ших нудиља. Касније су комплетну наставу изводили домаћи наставници. Практична настава остваривана је у Обласној болници у Ваљеву, пре свега на: женском, хируршком и интерном одељењу. Део практичне обуке ученице су обављале у болничкој амбуланти, где су помагале лекару приликом прегледа и превијања болесника. Приликом предаје диплома свршеним ученицама редовно су организоване скромне школске свечаности. Од 1922. до 1930. из прве ваљевске медицинске школе изашло је 140 квалификованих нудиља, које су запослење проналазиле широм Краљевине. Школу у Ваљеву укупно је завршило 140 ученица, не рачунајући оне које су ту школу завршиле у Бајиној Башти. Квалификоване нудиље биле су сврставане у државне чиновнике треће групе. Све су оспособљене за самосталан живот и да хумано и часно зарађују своју плату. Било их је из свих крајева бивше Југославије, па и из иностранства. На то указују и подаци да је међу првих четрдесет свршених ученица било: из Србије 21, Русије 3, Словеније 6, Војводине 1, Босне и Херцеговине 2, Далмације 2. Последња класа Школе за нудиље у Ваљеву изашла је у фебруару 1930. године пошто се на конкурс за 11. курс није пријавио довољан број ученица.

Нижа медицинска школа за дечје неговатељице и бабице у Ваљеву 1947–1953. године

После Другог светског рата, развој здравства и планови за изградњу нове болнице допринели су отварању нове школе у Ваљеву. Нижа медицинска школа за дечје неговатељице и бабице отворена је 1947. године. Учионица и интернат налазили су се у кући коју је Ваљеву поклонила др Јулка Мештеровић, супруга др Мише Пантића. Управник школе био је др Рајко Ненадић. У школи су предавали познати ваљевски лекари и професори. Школовање прве генерације трајало је једну годину. Године 1948. образовано је одељење будућих бабица, које ће касније из двогодишњег трајања прерасти у трогодишње. Тај одсек стиче статус средње школе, што ће представљати прву средњу медицинску школу у Ваљеву. У деловоднику са уписницама за школску 1951/1952. годину забележено је да су ученице имале праксу и 21 предмет. Наставним планом укључени су и општеобразовни предмети: Матерњи језик, Историја, Устав, Математика, Географија, Домаћинство. Заступљеност стручних предмета и практичне наставе била је много већа у односу на опште образовање.

Стручни наставни предмети били су: Анатомија и физиологија, Патологија, Хигијена, Нега болесника, Познавање лекова, Прва помоћ, Педагогија и дечја психологија, Телесни и душевни развој одојчета и малог детета, Дечја хигијена, Дечје болести, Заразне и паразитске болести, Основи епидемиологије и бактериологије, Организација здравствене заштите мајке и детета, Практични рад, Хигијена жене, Здравствено просвећивање.

Средња медицинска школа у Ваљеву 1958. године

Године 1958, решењем Народног одбора среза Ваљево, основана је Средња медицинска школа, која након скоро деценије постојања добија назив „Др Миша Пантић". Била је у саставу Опште болнице, која је обезбедила део трошкова за наставни кадар. Оснивач и први директор школе био је чувени управник ваљевске болнице др Владимир Ђуровић. Водио је школу 13 година и знатно допринео њеном конституисању у угледну васпитно-образовну установу, једну од најбољих у земљи.

Адаптирана артиљеријска касарна

Медицинска школа „Др Миша Пантић", Ваљево

У први разред уписано је 38 ђака, школовање је трајало три године. Учили су се општи и стручни предмети: Српскохрватски језик, Латински језик, Немачки језик, Хемија, Физика, Анатомија и физиологија, Микробиологија, Хигијена, Фармакологија, Дијететика, Општа нега болесника, Хирургија, Интерне болести, Педијатрија, Инфективне болести, Гинекологија и акушерство, Телесно васпитање, Практичне вежбе, Предвојничка обука, Основи државног и друштвеног уређења. У записницима Наставничког већа из 1958. и 1959. године помињу се проблеми школског простора, потреба за интернатом, недостатак кабинета, уџбеника и наставних средстава. Поред великих тешкоћа, после трогодишњег школовања, 1961. године дипломирала је прва генерација ученика ваљевске Медицинске школе. Од 1962. школовање траје четири године. Рад школе у наредним годинама био је отежан због честих пресељења из једног у други неусловни простор. Коначно решење недостатка простора ваљевска општина видела је у адаптацији старе артиљеријске касарне у стручну школу. Свечано отварање „нове“ школске зграде било је 1965. године. Са пресељењем почела је нова фаза убрзаног развоја до модерне образовно-васпитне установе. У овој згради школа је до данас.

Медицинска школа „Др Миша Пантић“, Ваљево

Током 61 године постојања школа је дала стручњаке различитог профила, који поносно носе име своје школе. Одликује их висок ниво људских вредности, одговорности, стручних, социјалних и културних компетенција. Својим успесима подсећају нас да труд никада није већи од резултата, да су улагања у образовање, науку и истраживачки рад улагања у будућност наше деце.

Традиција дуга скоро сто година у образовању медицинских сестара чини нас поносним, али и обавезује да промене у професији пратимо и унапређујемо, да програме усавршимо и ускладимо са новинама у сестринству.

Ослањајући се на сопствене снаге, поштујући традицију, уз активно укључивање у модерне научне и друштвене токове, мисија школе је подршка ученицима да се развију у образоване, стручне, свестране и самосталне људе, који су спремни да се усавршавају и своју професију унапређују.

Литература

1. Алексић, Зорица (2018) – *Медицинска школа „Др Миша Пантић“ 1958-2018,* Ваљево, Медицинска школа.
2. Историјски архив, Ваљево, Фонд – *Нижа и средња медицинска школа за дечје неговатељице и бабице у Ваљеву*
3. Кривошејев, Владимир (1998), *Четири деценије у служби хигије*. Ваљево, Медицинска школа.
4. Кривошејев, Владимир (1997) – *Ваљево, настанак и развој града*, Ваљево, Центрекс.
5. Радојчић, Милорад (1995) – *Школа за нудиље у Ваљеву*. Ваљево, Напред.
6. Радојчић, Милорад (1999) – На путу хуманости – 120 година Црвеног крста Ваљева, Ваљево, Црвени крст.

Слика 4. Медицинска школа „Др Миша Пантић“ у Ваљеву – деценијама у служби знања и хуманост

Данијела Сладовић, специјалиста, струковна медицинска сестра, едукатор здравствене неге Ургентног центра КЦС

Danijela Sladović, specialist, professional nurse, KCS Emergency Care Educator

ОД ДИПЛОМЕ ДО ПРВЕ НОЋНЕ СМЕНЕ

FROM DIPLOMA TO FIRST NIGHT SHIFT

Данијела Сладовић, рођена је у Београду 20. јуна 1977. године. Средњу медицинску школу у Београду завршила је 1996, а Високу здравствену школу струковних студија у Београду 2012. године. Специјализацију из области методика наставе здравствене неге завршила је 2016. године.

Од 1998. године запослен је на Клиници за неурологију КЦС у Јединици интензивне неге Одељења ургентне неурологије у Ургентном центру; завршила је обуку за рад у Јединици за мождани удар и примену тромболитичне терапије 2005. године; затим обуку за рад у ЕМНГ кабинету 2009; у Јединици интензивне неге радила је по потреби као одговорна медицинска сестра; од 2010. ради као едукатор здравствене неге Клинике за ургентну интерну медицину, а од 2019. ради као едукатор здравствене неге Ургентног центра КЦС.

Сарадник је у настави на Високој здравственој школи струковних студија у Београду и на Медицинском факултету у Београду.

Аутор више стручних радова из области професионалног подручја рада медицинских сестара – здравствене неге које је акредитовао Здравствени савет Србије, а приказани на домаћим и иностраним конгресима.

Danijela Sladović, nurse specialist,born in Belgrade on June 20, 1977.

She graduated the Secondary Medical School in Belgrade in 1996 and the Higher Medical School of Professional Studies in Belgrade in 2012. She defended her thesis specialization in the field of Nursing teaching methodology in 2016.

Since 1998, employed at the KCS Neurology Clinic in the Intensive Care Unit of the Emergency Neurology Unit at the Emergency Center; underwent training in the Unit for Stroke and Thrombolytic Therapy in 2005; underwent training in EMNG Cabinet 2009; worked in the Nursing Unit as a responsible nurse when needed; since 2010 she has been working as a nursing educator at the Emergency Internal Medicine Clinic and since 2019 she has been working as a nursing educator at the KCS Emergency Center.She is a teaching assistant at the Higher Medical School of Professional Studies in Belgrade and at the Faculty of Medicine in Belgrade.

Author of several professional papers in the field of nursing accredited by the Serbian Health Council and presented at national and international congresses.

Сажетак

Едукацијом медицинских сестара – техничара се мање или више баве све медицинске сестре које су у радном односу, јер их нове колеге посматрају и уче сваки њихов покрет – „краду занат“. Претходних година препозната је потреба за формирањем институције едукатора и ментора здравствене неге и њихов значај у процесу образовања медицинских сестара.

Будући да је наш посао изузетно одговоран, захтеван и надасве тежак, ангажовање сестара које би се бавиле едукацијом нових медицинских сестара при-

Abstract

The education of nurses / technicians is, more or less, dealing with all sisters who are in a working relationship because new colleagues observe them and learn their every move - `` steal the craft ‘’. In the past few years, there has been a need to establish an institution of educators and mentors of nursing care and their importance in the process of nursing education.

Since our work is extremely responsible, demanding and above all difficult engagement of nurses who would be involved in the education of new nurses, the priority is in the organization of the nursing service. A new or

оритет је у организацији службе здравствене неге. Ново или прво радно место стресна је ситуација: контакт са болесним људима, страх од непознатог и од евентуалних грешака могу негативно да утичу на људе који тек започињу каријеру. Стога их треба полако увести у посао полазећи од познатих чињеница научених у школи, преко упознавања с тимом, па све до сложених медицинско-техничких радњи. Треба им одагнати страх и научити их да они својим знањем, трудом и залагањем могу и те како допринети бржем и бољем опоравку пацијената.

Познато је да се у школи не могу стећи сва знања, а поготову све вештине које су потребне у пракси. У школи се поставља темељ, стиче спремност за учење, које ће трајати током радног века. Разлози за потребу доживотног учења, поред фактора заборављања, леже и у чињеници да се медицина, уз коју је сестринство чврсто везано, брзо развија и да знања брзо застаревају, те их је потребно освежавати и допуњавати.

У остваривању овог програма највећу улогу има медицинска сестра ментор, која је стручњак у својој области, добро је познаје и воли. Поред ње незамењиву улогу имају све медицинске сестре с којима ментор треба да оствари сву сарадњу. У Ургентном центру КЦС обука нових медицинских сестара спроводи се према Водичу добре праксе, који су сачиниле едукатори здравствене неге и главне сестре одељења, служби и јединица, а одобрио Колегијум главних сестара и главна сестра Ургентног центра.

Годишње око 50 приправника обави свој стаж у Ургентном центру.

Циљ рада

Указати на значај планиране едукације приправника и истаћи важну улогу сестре ментора.

Закључак

Медицинске сестре – техничари који су имали ментора током своје обуке задовољнији су и боље се адаптирају на специфичне ситуације приликом збрињавања витално угрожених пацијената.

first job is a stressful situation, but as such, contact with sick people, fear of unknown and possible mistakes can negatively affect people who are just starting a career.

Therefore, they need to be slowly introduced into the work, from the familiar facts learned in the school, through getting to know the team, to complex medical and technical actions. They need to dispel fear and teach them that by their knowledge, effort and dedication they can also help patients to recover faster and better.

It is known that in the school they can not acquire all the knowledge and especially all the skills that are needed in practice. In the school, the foundation is laid, it acquires readiness to learn, which will last for a lifetime. The reasons for the need for lifelong learning, besides the factor of forgetting, lie in the fact that medicine, with which nursing is firmly bound, is rapidly developing and that knowledge quickly becomes obsolete and needs to be refreshed and supplemented.

In the realization of this program the biggest role has nurse-mentor, who is an expert in its proffesional field, also who loves its proffesion. Apart from that, all the nurses with whom the mentor needs to achieve full cooperation have an irreplaceable role. In the Emergency Center KCS, the training of new nurses is conducted according to the Good Practice Guide made by nursing educators and the main nurse of departments, departments and units, and approved by the Collegium of Principal Nurses and Chief Nurse of the Emergency Center.

Annually about 50 trainees have their internship at the Emergency Center.

Goal of work

To point out the importance of the planned trainee education and to highlight the important role of the nurse mentor.

Conclusion

The nurses / technicians who had mentors during their training were more satisfied and better adapted to specific situations in the care of vitally endangered patients.

Дакле, све почиње с дипломирањем, што је свечани чин и представља успешан завршетак једног поглавља живота! А потом следи нова епизода – приправнички стаж. То је законска обавеза према Правилнику о приправничком стажу и стручном испиту здравствених радника (Сл. гласник РС, бр. 33/2019).

Приправнички стаж по дефиницији практични је рад којим се здравствени радник оспособљава за самосталан рад под непосредним надзором ментора, у складу са законом.

Занимљиво је да медицинске сестре у Републици Србији на свим нивоима образовања обављају приправнички стаж, поново, и опет; тако да ако медицинска сестра заврши Средњу медицинску школу, обави приправнички стаж и положи стручни испит, а настави да се образује, те заврши нпр. ВЗШСС, тре-

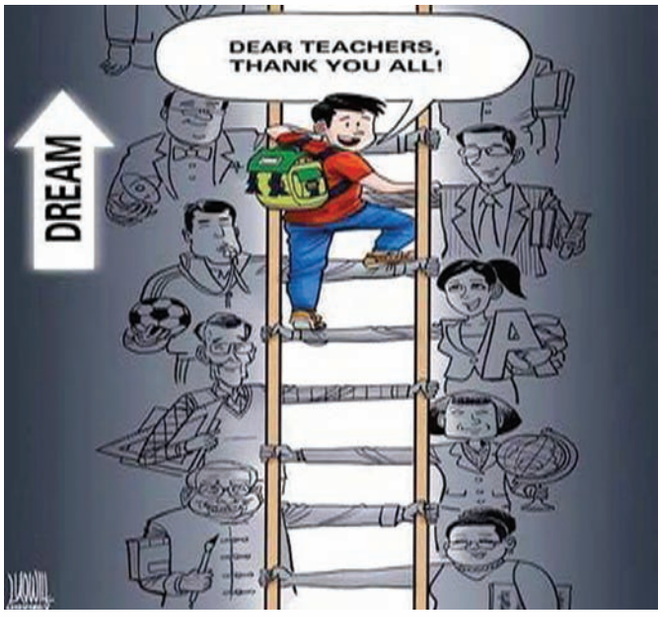

ба поново да обавља приправнички стаж и полаже стручни испит.

Фазе приправничког стажа:

- фаза меденог месеца,
- фаза шока,
- фаза опоравка,
- фаза резолуције.

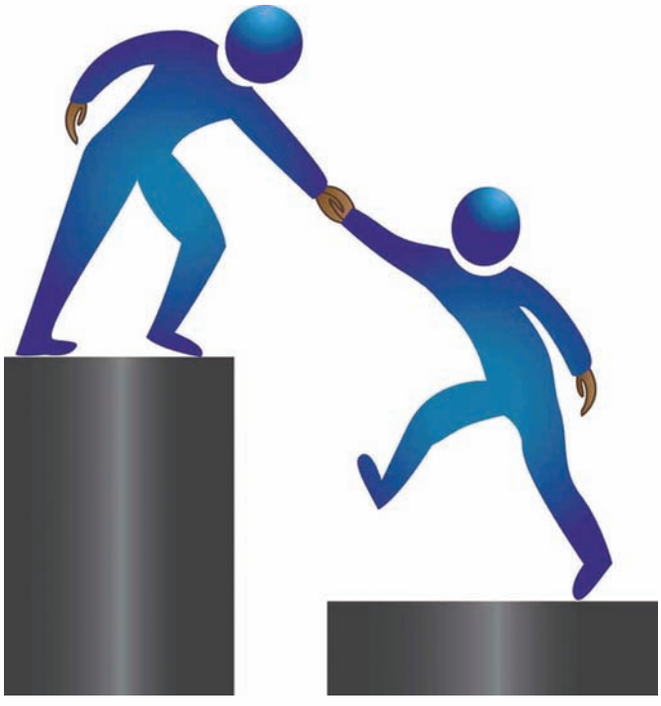

Менторство је управљано искуство које излаже неискусну медицинску сестру ситуацијама из правог посла.

Одговорности сестре ментора едукатора укључују:

- оријентацију приправника везано за клинику,
- упућивање приправника у друштвено окружење у здравственој установи,
- учење, надгледање и оцењивање приправника у складу са циљевима,
- помоћ приликом одређивања циљева и приоритета током оријентације,
- комуникација са медицинским сестрама и особљем везано за напредак приправника.

Дистрибуција испитаника према мишљењу о најважнијим особинама едукатора – ментора

Код највећег броја испитаника најважније особине медицинских сестара едукатора – ментора јесу доследност и стручност. Пошто је понављање мајка учења, медицинске сестре приправници ту особину (доследност) сматрају за олакшање њиховог учења. Оно што најчешће буни сестре приправнике јесте различито извођење исте процедуре; у тим ситуацијама треба их учити да размишљају зашто се разликује и зашто је нешто правилно.

Дистрибуција испитаника према мишљењу о могућности запослења као додатној мотивацији

Медицинске сестре приправници додатно су мотивисани могућношћу запослења у овој установи; заправо приправнички стаж и треба да буде корак ка запослењу. Ранијих година се приправнички стаж обављао у оквиру радног стажа као пробни рад, како кажу колегинице са нешто више радног искуства.

Дистрибуција испитаника према мишљењу о наставку образовања

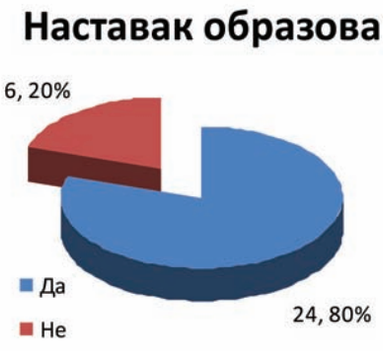

Медицинске сестре приправнице мотивисане су за наставак школовања. Током приправничког стажа медицинске сестре едукатори посебну пажњу обраћају на наставак формалног образовања сестара са средњом стручном спремом (ССС), јер се у блиској будућности медицинска сестра са ССС неће звати сестра него сестрински помоћник. Посебно је занимљиво када медицинска сестра едукатор – ментор подучава сестру приправника са високом школом. Искуство и формално образовање треба да иду „руку подруку", и то је један од мотива медицинским сестрама да буду образоване и стручне у својим областима.

Закључци

На основу постављеног циља и добијених резултата истраживања, могу се извести следећи закључци:

1. Највећи број анкетираних женског је пола.
2. Медицинске сестре едукатори – ментори високо оцењују ниво заинтересованости и ангажовања сестара приправника, што је плод и њиховог труда и рада.
3. У пракси медицинске сестре едукатори – ментори ретко користе теоријску припрему изузев високообразованих сестара, које користе ову могућност, што додатно скраћује процес савладавања процедура. Најчешће се примењује метод демонстрације и запажања.
4. Повећан је број високообразованих медицинских сестара едукатора – ментора у односу на истраживање из 2012. године.
5. Уочава се разлика у спровођењу активности здравствене неге између медицинских сестара – техничара који су као приправници имали обуку и оних који нису; медицинске сестре едукатори – ментори у високом проценту примећују разлику у позитивном смислу, тј. да су се те сестре много брже и лакше адаптирале на процес рада на одељењу. Стога је потреба за едукацијом медицинских сестара приправника неопходна.
6. Медицинске сестре приправници рад током приправничког стажа доживљавају као напоран и занимљив, али су им најкориснији стрпљиви и приступачни едукатори. Тимски рад и индивидуални приступ кључ је успеха.
7. За најважнију особину едукатора – ментора приправници сматрају доследност и стручност.
8. Медицинска сестра едукатор – ментор треба да има виши ниво образовања од свог ученика.

Предлог мера

1. Обезбедити услове за едукацију медицинских сестара приправника; вежбаонице, опрему, потрошни материјал, мулаж, редовно освежавати Водич добре праксе.
2. Систематизовати радна места медицинских сестара едукатора – ментора одређеним условима: високо образовање, минимум десетогодишње радно искуство у струци, препорука стручног колегијума.

3. Омогућити континуирани професионални развој медицинских сестара едукатора – ментора.
4. Током приправничког стажа користити процену рада медицинских сестара приправника као препоруку за пријем у радни однос.
5. Промовисати здравствену установу добрим резултатима рада са приправницима као подстрек за одабир места за стажирање.

У Ургентном центру:

- Број приправника је просечно 50 на годишњем нивоу.
- Од тог броја 10 % остане да ради у УЦ.
- Од 2009 .године постоји сестра едукатор здравствене неге.
- Према истраживању (Ivković, 2012). уз њих је бржа интеграција.
- Пожељније су стручне и доследне сестре едукатори (Sladović, 2016).

Фазе компетенција:

- медицинска сестра почетник,
- медицинска сестра ограничених компетенција,
- компетентна медицинска сестра,
- висококомпетентна медицинска сестра,
- медицинска сестра експерт.

Едукација је п р о ц е с у коме друштво преноси акумулирано знање, вештине и вредности с генерације на генерацију.

Иновације у медицини већ су свакодневица, а медицинске сестре су у обавези да прате новине и активно учествују у променама које из тога произлазе.

Закључци

- Пут од дипломе до прве ноћне смене треба да буде заједнички пут ментора и приправника.
- Идеално је исто радно место: медицинска сестра као студент, током приправничког стажа и радни однос.
- Медицинске сестре – техничари који су имали ментора током своје обуке боље се адаптирају на специфичне ситуације приликом збрињавања витално угрожених пацијената и задовољнији су.

„Дај човеку једну рибу и нахранићеш га на један дан. Научи га да пеца и нахранићеш га за цео живот.“

Конфучије

Литература

1. Алијевић, С. (2012) – *Едукација приправника у свету и код нас,* дипломски рад. Београд, ВЗШСС.
2. Аџић, И. (2013) – *Ментор: улога и значај у едукацији приправника*, Едукативни семинар, Београд, Клинички центар Србије.
3. Гордон, Т. (2006) – *Како бити успешан наставник*, Београд, Креативни центар Београд.
4. Димоски, С. (2015) – *Одбрамбени механизми као реакција на неуспех у школи*, Штампани материјал Специјалистичке студије, Београд, ВЗШСС.
5. Ивковић, Д. (2012) – *Едукација медицинских сестара приправника,* дипломски рад. Београд, ВЗШСС.
6. Kramer, M. (1974) – *Reality Shock: Why Nurses Leave Nursing*.
7. Липовац, Б., Стојиљковић, Ј., Ивковић, Д. (2011) – *Ургентни центар кроз око медицинске сестре* Београд, Пета међународна научна конференција.
8. Лучић, М. (2013) – *Решавање конфликата на релацији наставник – ученик* специјалистички рад, Београд, ВЗШСС.
9. Ранковић Васиљевић, Р. (2004) – *Методика и организација здравствене неге*, Београд, ВЗШ.
10. Ранковић Васиљевић, Р.(2003) – *Методика наставе здравствене неге*, Београд, ВЗШ.
11. Стаменковић, Б. (2009) – *Утицај школске организације на квалитет живота студената*, дипломски рад, Београд, ВЗШСС.
12. Стојановић Јовановић, Б. (2015) – *Основи методологије истраживања у сестринству*, Београд, ВЗШ.
13. Чикарић, А. (2008) – *Ментор као модел улоге код новопримљених сестара*, дипломски рад, Бања Лука, ФОН.
14. www.kmszts.org.rs 25.7.2016.10:30